

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний університет
Факультет аграрної економіки і менеджменту
Кафедра обліку та економіко-правового забезпечення АПБ

БУЛАК Леся Сергіївна

**Рахунки бухгалтерського обліку і подвійний
запис/Accounting records and double entry**

спеціальність: 071 – Облік і оподаткування
освітньо-професійна програма – Облік і правове забезпечення
агропромислового виробництва

Випускна кваліфікаційна робота

Виконала студентка групи
ОПЗ-41/2
Л.С. Булак _____

Науковий керівник:
к.е.н. доцент Завитій О.П.

Випускну кваліфікаційну роботу
допущено до захисту:
«15» травня 2019 р.
Завідувач кафедри
_____ **Р. Ф. Бруханський**

ТЕРНОПІЛЬ – 2019

Зміст

Вступ	3
Розділ 1. Економічні передумови і історичні аспекти розвитку подвійної бухгалтерії.....	6
1.1. Господарський облік (облікове мистецтво) як соціальне явище	6
1.2. Зародження, визнання, становлення і еволюція подвійної бухгалтерії: історичний аспект	14
1.3. Облікова політика підприємства, її суть і основні елементи	20
Висновки до розділу 1	30
Розділ 2. Рахунки бухгалтерського обліку і подвійний запис як елемент його методу.....	31
2.1. Предмет і метод бухгалтерського обліку	31
2.2. Рахунки бухгалтерського обліку, їх призначення та будова	35
2.3. План рахунків бухгалтерського обліку, його подвійний запис і класифікація	40
2.4. Регулювання бухгалтерського обліку в Україні	60
Висновки до розділу 2	68
Висновки і пропозиції	70
Список використаної літератури	73
Додатки	82

ВСТУП

Актуальність теми. Кожний наступний етап розвитку науки цілком пов'язаний із попереднім. Перехід України від індустріального до постіндустріального суспільства, що останнім часом досліджується не тільки у соціальному, а й економічному аспекті зумовлює необхідність дослідження методології бухгалтерського обліку, яка виступає інформаційною базою управління господарськими процесами. Елементами методу бухгалтерського обліку, призначеними для поточного групування фактів господарського життя є бухгалтерські рахунки та подвійний запис.

Безперервний процес людського пізнання в певний момент розвитку бухгалтерського обліку змушує суттєво перебудовувати систему знань про подвійний запис. Цей процес направлений на пошук нових, оригінальних ідей, що висвітлюються у бухгалтерському обліку.

Розвиток науки «Бухгалтерський облік» супроводжується наявністю суперечних поглядів, думок вчених та науковців, розвитком та зміною різних теорій. Не є виключенням із цього правила і розвиток теорії бухгалтерських рахунків. Умовно вчених-обліковців можна розділити на два табори - традиціоналісти, які обґрунтовують необхідність використання діючої методології бухгалтерського обліку із можливою адаптацією окремих елементів методу бухгалтерського обліку до потреб інформаційної економіки та реформатори, які пропонують варіанти нової концепції бухгалтерського обліку із оновленим переліком об'єктів бухгалтерського обліку, його принципів та елементів методу, у тому числі рахунків бухгалтерського обліку та подвійного запису.

Дослідження сутності подвійного запису в бухгалтерському обліку дозволяє долати труднощі в процесі пізнання зовсім нових господарських явищ, дати пояснення раніше невідомих господарських фактів або виявити неповноту старих способів пояснення відомих фактів у господарському житті підприємств. При цьому потрібно прослідкувати історичний шлях розвитку

подвійного запису, визначити його роль і місце в системі бухгалтерського обліку. Цілковитого нового підходу до вирішення потребує питання застосування подвійного запису в умовах використання комп'ютерних технологій із застосуванням методу моделювання.

Питаннями розвитку теорії та методології бухгалтерського обліку в постіндустріальному суспільстві присвятили свої праці В.М. Жук, Г.Г. Кірейцев, С.Ф. Легенчук, Н.М. Малюга, М.С. Пушкар, І.Й. Яремко та ін. Проблемами використання інформаційно-комунікаційних технологій у бухгалтерському обліку займаються такі науковці як: С.В. Івахненко, А. С. Крутова, В.О. Осмятченко, М.М. Матюха.

Мета дослідження. Дослідити особливості бухгалтерських рахунків та подвійного запису, а також виявити розбіжності між існуючим і бажаним їхніми станами.

Із даної роботи випливає ряд **завдань**, які потребують дослідження:

- дослідити сутнісну характеристику бухгалтерських рахунків та подвійного запису як елемента методу бухгалтерського обліку;
- визначити економічний зміст, призначення та структуру бухгалтерських рахунків, на основі яких же і здійснюють їх класифікацію;
- обґрунтувати методіку формування бухгалтерських проводок;
- вказати нові ідеї або шляхи вдосконалення даних методів бухгалтерського обліку.

Предметом є власне самі рахунки та подвійний запис, за допомогою яких реалізовується метод бухгалтерського обліку.

Об'єктом є рахунки бухгалтерського обліку та подвійний запис у системі управління підприємством на сучасному рівні.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є використання загальнонаукових методів, а саме спостереження, порівняння, узагальнення. Випускна кваліфікаційна робота написана на основі праць

вчених-економістів України та зарубіжних країн, нормативно-правової бази, конкретних статей щодо даної теми.

Наукова новизна проведеного дослідження та аналізу полягає в обґрунтуванні значення подвійного запису та рахунків бухгалтерського обліку для господарської діяльності підприємства.

Практичне значення отриманих результатів полягає у використанні різноманітних та взаємопов'язаних теоретичних, методологічних та практичних основ формування розвитку бухгалтерського обліку на підприємствах.

Апробація результатів випускної кваліфікаційної роботи. Основні теоретичні положення наукового дослідження апробовані на Всеукраїнській науково-практичній конференції студентів і молодих вчених «Розвиток науки та бізнесу в умовах глобалізації», проведеної у Тернопільському національному економічному університеті 15 травня 2019 р.

За результатами участі у конференції опубліковано тези доповіді:

Булак Л. Рахунки бухгалтерського обліку і подвійний запис. Розвиток науки та бізнесу в умовах глобалізації: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів і молодих вчених [Тернопіль, 15 травня 2019 р.]. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2019. С. 113-115.

(Науковий керівник – к.е.н., доцент Завитій О.П.)

РОЗДІЛ 1

ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ І ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПОДВІЙНОЇ БУХГАЛТЕРІЇ

1.1. Господарський облік (облікове мистецтво) як соціальне явище

Облік - це процес, який складається з операцій спостереження, сприйняття, вимірювання та фіксації (реєстрації) фактів, явищ природи чи суспільного життя.

Якщо процес обліку здійснюється над господарськими об'єктами, то такий облік називають господарським.

Господарський облік - це облік господарської діяльності підприємства та суспільства загалом, тобто це спостереження, сприйняття, вимірювання та реєстрація господарських фактів і явищ та господарських процесів.

Залежно від природи облікової інформації господарський облік поділяють на такі взаємопов'язані між собою види. (Рис.1.1).

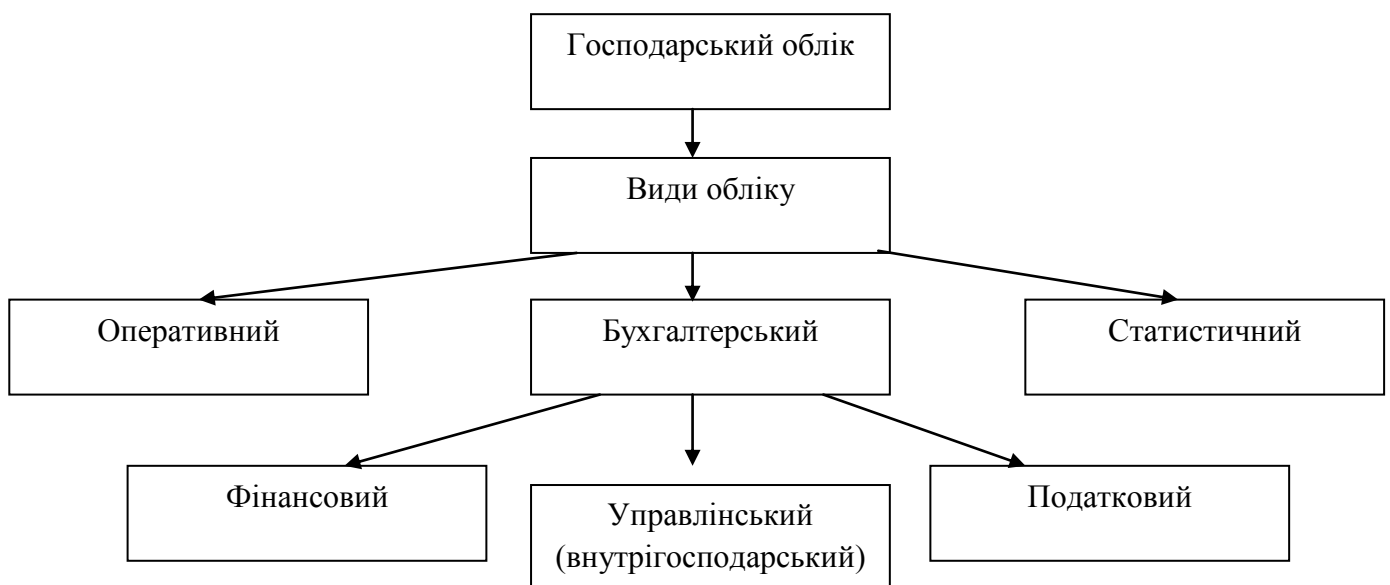

Рис.1.1 Види господарського обліку

Оперативно-технічний облік ведеться безпосередньо на місцях здійснення господарських операцій, у тому числі тих, які не можуть бути відображені іншими видами обліку. Дані оперативно-технічного обліку необхідні для поточного спостереження за розвитком господарських процесів, їх оперативного планування, аналізу й управління.

Статистичний облік - це система вивчення й контролю масових суспільних явищ. Цей облік відображує кількісний і якісний бік масових соціально-економічних явищ і процесів, їх закономірність і взаємозв'язок. Він базується на даних оперативного і бухгалтерського обліку, використовує не тільки власну документацію, а й документацію оперативного і бухгалтерського обліку.

Бухгалтерський облік - це система суцільного, безперервного та взаємопов'язаного відображення господарської діяльності підприємства, засіб узагальнення всіх господарських операцій у вартісному виразі. Бухгалтерський облік передбачає безперервне документальне обґрунтоване відображення використання капіталу підприємства і процесів господарювання на основі натуральних, трудових і грошових вимірників з метою контролю та активного впливу на них через систему управління.

Важливою відмінною рисою бухгалтерського обліку є суворе документальне обґрунтування, яке досягається через реєстрацію господарських операцій включно при наявності їх документального підтвердження. Завдяки цій особливості його інформація характеризується більшою точністю і вірогідністю, ніж інформація інших видів обліку.

Бухгалтерський облік поділяють на два види - фінансовий та управлінський.

Фінансовий облік - це сукупність правил і процедур, які забезпечують підготовку і оприлюднення інформації про результати діяльності підприємства

та фінансового стану відповідно до вимог законодавчих актів та стандартів бухгалтерського обліку та зводиться до складання фінансової звітності.

Управлінський облік - це процес виявлення, вимірювання, накопичення, аналізу, підготовки інформації та її передача, що використовується управлінською ланкою для планування, оцінки та контролю всередині підприємства.

Управлінський облік призначено для накопичення інформації для внутрішніх потреб. Його підприємства ведуть за власною методикою, яка не регламентується чинними інструкціями. У табл. 1.1 наведена порівняльна характеристика фінансового і управлінського обліку за різними ознаками.

Таблиця 1.1

Порівняльна характеристика фінансового і управлінського обліку

Ознака	Фінансовий облік	Управлінський облік
Головні користувачі	Менеджери і зовнішні користувачі	Менеджери різних рівнів управління
Обмеження	Міжнародні стандарти обліку і нормативні акти	Обмежень немає
Вимірники	Єдиний грошовий вимірник	Різні вимірники
Об'єкт аналізу	Господарська одиниця в цілому	Структурні підрозділи
Періодичність складання звітів	Регулярно (як правило, річний і квартальний інтервал)	Оперативна інформація (змінний інтервал)
Націленість	Оцінка минулого	Прогнозування (націленість на майбутнє)
Відкритість даних	Більшість даних доступна всім	Комерційна таємниця

Спільність видів господарського обліку полягає в тому, що вони мають одну ціль - своєчасне одержання інформації для прийняття управлінських рішень.

Основне місце в єдиній системі господарського обліку належить бухгалтерському обліку. Його необхідно розглядати як галузь наукових

знань, рівноправно пов'язану з іншими науками, а також як певний вид практичної діяльності, оскільки він організовується на кожному підприємстві, організації, товаристві незалежно від форми власності.

Бухгалтерський облік в Україні регулюється державою, перш за все Законом «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні», що прийнятий 16 липня 1999 р. і набув чинності з 01.01.2000 року.

Бухгалтерський облік має відповідну мету, для досягнення якої чітко визначені його завдання; він має свої параметри, предмет, об'єкти, метод та методичні прийоми, регламентовані форми й методи обліку, свою облікову політику та принципи.

Метою бухгалтерського обліку є сприяння раціональному використанню засобів і предметів праці та самої праці у підприємницькій діяльності для одержання найбільшого прибутку, спрямованого на задоволення соціальних потреб працівників підприємства.

Основні завдання бухгалтерського обліку подано на рис. 1.2.

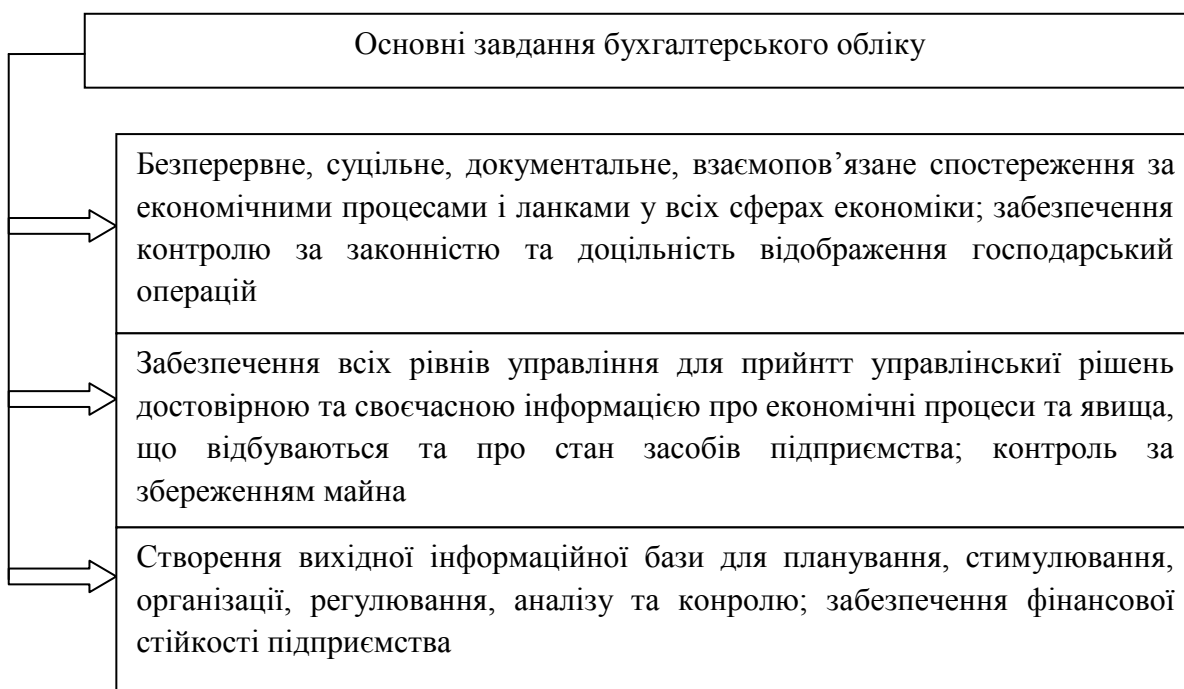

Рис.1.2 Основні завдання бухгалтерського обліку

З огляду на це завдання бухгалтерського обліку можна поділити на окремі і загальні. Розв'язання окремих завдань передбачає облік окремих процесів господарської діяльності, а загальних - всієї господарської діяльності підприємства, з визначенням рентабельності, конкурентоспроможності продукції, тобто інформаційне задоволення потреб управління.[2]

Основними функціями бухгалтерського обліку є інформаційна, контрольна та аналітична.

Інформаційна функція полягає в тому, що бухгалтерський облік надає інформацію про всебічну діяльність підприємства зовнішнім і внутрішнім користувачам для прийняття оперативних управлінських рішень, контролю, аналізу, поточного і перспективного планування. Виконання цієї основної функції забезпечує досягнення мети ведення бухгалтерського обліку, передбаченої ст. 3 Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні». [44]

Контрольна функція полягає в тому, що одержана інформація використовується для контролю виконання планових завдань і досягнення запланованих показників діяльності підприємства та його структурних підрозділів. Здійснення контролю виконання планових завдань буде ефективним тільки за умови зіставлення показників бухгалтерського обліку з показниками плану, тобто підготовлена інформація має забезпечити можливість такого контролю.

Разом з цим на бухгалтерський облік покладено контроль за збереженням і раціональним використанням основних засобів, сировини, матеріалів, грошових та інших ресурсів підприємства. Він здійснюється шляхом систематичного проведення інвентаризації, у ході якої виявляються фізично і морально зношені основні засоби, тривалий час не використовувані виробничі запаси, надлишки і недостачі матеріальних цінностей. Особлива ува-

гаприділяється контролю за роботою осіб, відповідальних за матеріальні ресурси підприємства.

Для запобігання негативним результатам діяльності підприємства і виявлення шляхів підвищення її ефективності на бухгалтерський облік покладена аналітична функція. Сутність її полягає в тому, що, використовуючи підготовлену інформацію, бухгалтер повинен зрозуміти і проаналізувати отримані показники, як вони вплинуть на фінансовий стан підприємства і що потрібно зробити для виведення підприємства із кризових ситуацій.

Для забезпечення виконання покладених на бухгалтерський облік завдань і вимог щодо його ведення облікова інформація повинна відповідати загальноприйнятим принципам.

Принципи бухгалтерського обліку - правила, якими слід керуватися при вимірюванні, оцінці та реєстрації господарських операцій, а також при відображенні їх результатів у фінансовій звітності.

Бухгалтерський облік і фінансова звітність ґрунтуються на таких принципах:

- обачність - застосування в бухгалтерському обліку методів оцінки, які повинні запобігати заниженню оцінки зобов'язань, витрат і завищенню оцінки активів і доходів підприємства. Сутність даного принципу полягає в більшій готовності до обліку потенційних збитків, а не потенційних прибутків, в оцінці активів за найменшою з можливих вартостей, а зобов'язань - за найбільшою;
- повне освітлення - в обліку повинна міститися вся інформація про фактичні і потенційні наслідки господарських операцій і подій, здатних вплинути на рішення, що приймаються на її основі;
- автономність - кожне підприємство розглядається як юридична особа, відособлена від його власників, у зв'язку з чим особисте майно

- ізобов'язання власників не повинні відображатися у фінансовій звітності підприємства;
- послідовність - постійне (з року в рік) застосування підприємством обраної облікової політики. Зміна облікової політики можлива лише у випадках, передбачених національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку і має бути обґрунтована і розкрита у фінансовій звітності;
 - безперервність - оцінка активів і зобов'язань підприємства здійснюється виходячи з припущення, що його діяльність буде тривати далі;
 - нарахування і відповідність доходів і витрат - для визначення фінансового результату звітного періоду необхідно порівняти доходи звітного періоду з витратами, здійсненими для отримання цих доходів. При цьому доходи і витрати відображаються в бухгалтерському обліку і фінансовій звітності в момент їх виникнення, незалежно від дати надходження або сплати грошових коштів;
 - превалювання сутності над формою - операції враховуються відповідно до їх сутності, а не тільки виходячи з юридичної форми. Принцип наказує відображати в обліку будь-яку господарську операцію не за формальними ознаками, а залежно від її економічного і смислового навантаження. Яскравим прикладом тому може бути придбання векселя, яке залежно від ситуації може бути кваліфіковане і як фінансове вкладення, і як придбання цінних паперів, і як кредитна операція, і як операція розрахункова;
 - історична (фактична) собівартість - пріоритетною є оцінка активів підприємства, виходячи з витрат на їх виробництво і придбання;
 - єдиний грошовий вимірник - вимірювання і узагальнення всіх господарських операцій підприємства в його фінансовій звітності здійснюється в єдиній грошовій одиниці;

- періодичність - можливість розподілу діяльності підприємства на певні періоди часу з метою складання фінансової звітності.[2]

Для відображення і обчислення господарських засобів і процесів використовують облікові вимірники. Їх поділяють на три види: натуральні, трудові і грошові.

Натуральні вимірники використовують для обліку руху об'єктів матеріальних цінностей, а також виконаних робіт або наданих послуг. Такі вимірники дають змогу отримати інформацію про господарські засоби і процеси в одиницях ваги, об'єму, площі, потужності тощо. Натуральні вимірники забезпечують не тільки кількісне відображення обліковуваних об'єктів, а й їх якісну характеристику. Без натуральних вимірників неможливо скласти виробничий план, здійснити контроль за його виконанням, перевірити правильність використання матеріальних і трудових ресурсів тощо. Проте натуральні вимірники можна застосовувати для обліку тільки однорідних об'єктів. Вони не дають узагальненого уявлення про господарську діяльність підприємства в цілому.

Трудові вимірники використовують для визначення кількості затраченої праці в одиницях робочого часу (днях, годинах, хвилинах). За допомогою трудових вимірників у поєднанні з натуральними встановлюють і контролюють норми виробітку, визначають продуктивність праці, контролюють використання робочого часу і фонду оплати праці. На відміну від натуральних, трудові вимірники дають можливість певною мірою узагальнювати і порівнювати між собою різні величини. В умовах існування товарно-грошових відносин такі вимірники не можуть бути узагальнюючим показником.

Грошовий вимірник застосовують для узагальненого відображення наявності та руху засобів підприємства, джерел їх утворення, господарських процесів і результатів діяльності в єдиному грошовому вимірнику.

Цей вимірник використовують при плануванні та обліку процесів виробництва й обігу, визначенні фінансових результатів і рентабельності діяльності, а також для здійснення розрахунків з контрагентами. Грошовий вимірник дає можливість всебічно і повсякденно спостерігати за господарською діяльністю.

1.2. Зародження, визнання, становлення і еволюція подвійної бухгалтерії: історичний аспект

Немає достовірних тверджень про батьківщину виникнення подвійної бухгалтерії. Називають різні країни, починаючи від Древньої Греції та Риму, Кореї і закінчуючи середньовічними європейськими країнами.

Небагато відомо і про точний період виникнення подвійного запису. «Трактат про рахунки і записи» Луки Пачолі - перший виданий літературний твір, присвячений бухгалтерському обліку, з'явився аж через два століття після найбільш ранніх свідчень про існування подвійної бухгалтерії.

Дані про авторів ідеї подвійного запису були відсутні і в подальших наукових роботах. Тому теперішнім вченим залишається лише висловлювати свої припущення.

Зокрема є версія про те, що подвійна бухгалтерія виникла в Древньому Римі, про що свідчить вивчення деяких уривків з творів Цицерона, Сенеки й інших древніх авторів. Дослідник історії Г. Нібур відмічає, що римляни були добре знайомі з подвійною бухгалтерією. Кодекс, який вівся у грошовому вимірнику з використанням рахунку Капіталу також свідчить, що подвійний запис виник у Древньому Римі. Уперше думка про античне походження подвійної бухгалтерії, була висловлена в 1607 р. відомим голландським математиком і бухгалтером Симоном Ван Стевіном: «...бухгалтерія не отримала свого початку в Італії за два століття до теперішнього часу, як припускають деякі, ...вона або інший спосіб, багато в чому схожий, була

взастосуванні в Римі за часів Юлія Цезаря і задовго до того, ... ймовірно, деякі її залишки від старих часів потрапили в руки тих, які знову ввели бухгалтерію в обіг».

За однією з теорій виникнення подвійного запису в потоці культурних цінностей зі сходу у Флоренцію потрапили роботи з описом двох варіантів римської бухгалтерії, які ми називали флорентійським і венеціанським.

Записи в реєстри, які велися в Римі, мали двосторонній характер, оскільки прихід відбивався з лівою, а витрата - з правого боку листа реєстра. При реєстрації боргів використовувалися такі терміни, як «дебет» і «кредит». Кожен факт господарського життя відбивався як бухгалтерська проводка «від кого - кому». Такі проводки показували рух грошових коштів по касі і розрахунки з дебіторами і кредиторами.

Вивчаючи одну із митних книг Древньої Греції, вчені виявили в ній запис: витрачання товарів і прихід по касі, при цьому запис фіксувався на різних сторонах книг, з чого зробили висновок, що батьківщиною подвійної бухгалтерії були Афіни. Проте це остаточно не підтверджує факт існування подвійного запису.

Облікові книги італійських торгових підприємства датовані XIII—XIV ст. вважаються вирішальним аргументом при визначенні походження подвійної бухгалтерії. Майже всі облікові книги велися за формою параграфів, тобто записи по дебету фіксувалися в першій частині книги, а записи по кредиту записувалися в другій її половині. Але ці книги свідчать не про наявність подвійної бухгалтерії в середньовічній Італії, а тільки про часткове практичне її використання. Деякі облікові реєстри вже мали рахунки витрат, результатів діяльності, капіталу. Вони свідчать про зародження подвійного запису, про її використання у бухгалтерському обліку, що стало можливим завдяки динаміці виникнення облікових книг, їх досконалим і закінченим формам. Історія розвитку людства свідчить, що для створення подвійного запису -100 років -

недостатньо тривалий період часу. Необхідно мати на увазі, що окрімпроекування такої універсальної системи як подвійний запис в умовах повної відсутності аналогів, людству у своєму розвитку спочатку необхідно було осмислити суть таких абстрактних категорій, як прибуток і капітал. [4]

Для створення бухгалтерії навіть за найсприятливіших умов вимагалось не менше трьохчотирьох століть. Адже, для того, щоб бухгалтерія постала перед нами уже у вигляді, який можна побачити в книгах флорентійських купців, необхідним був тривалий період практичної експлуатації.

Основними чинниками виникнення та поширення подвійного запису називають: розвиток капіталізму, поширення кредитних стосунків, виникнення компаній, поширення приватної власності. Подвійний запис витікає з економічних стосунків людей і було б помилкою шукати обґрунтування цього принципу в логіці абоматематиці.[2]

Причини виникнення подвійного запису умовно можна класифікувати на зовнішні, до яких відносить наявність ринкових стосунків, і внутрішні - пов'язані з логічною потребою узагальнення усіх об'єктів, що враховуються.

На перших етапах свого розвитку подвійний запис використовувався лише для контрольного порівняння доходу з витратою, лівою і правою колонок. І тільки з часом для цього став використовуватися рахунок капіталу, що дозволяє визначити фінансові результати господарської діяльності підприємства суто обліковими засобами. [4]

Ось один із підходів до розподілу етапів розвитку подвійного запису, що зустрічається в роботах науковців (табл. 1.2).

Етапи розвитку подвійного запису

Етап розвитку подвійного запису	Характерні риси етапу
Етап 1	Подвійний запис зародився як методологічний прийом, він з'явився в результаті подвійного характеру фактів господарського життя. Вважає, що усі факти господарського життя по своєму впливу на стан майна умовно були розділені на позитивні і негативні, що стало відбиватися на протилежних сторонах рахунку
Етап 2	Простий запис перестав відповідати вимогам ведення бухгалтерського обліку на підприємствах, не забезпечувала достовірності результатної інформації. Бухгалтер, з метою недопущення помилок і перевірки правильності своїх записів, робив певні відмітки по операціях, які привели до виникнення технічного прийому подвійної реєстрації фактів господарського життя. Виникнення подвійного запису як методу технологічної обробки даних чинило дію на вдосконалення записів в облікових книгах
Етап 3	Угрупування чисел у двох графах — прихід і витрата — дозволило бухгалтерові оперативно порівнювати інформацію і визначати залишки по рахунках. За допомогою інвентаризації залишки по рахунках порівнювалися з фактичними залишками, контролюючи таким чином діяльність відповідальних осіб підприємства. Таким чином, здійснювався контроль записів по рахунках, а також правових і економічних стосунках, які виникали в процесі господарювання

Серед авторів подвійного запису: Л. Пачолі (францісканський монах, математик); Б. Котрульї (купець-гуманіст із міста Дубровнік) А. Сенізно (бенедиктинський монах, учений); А. Піетро (теж бенедиктинський монах).

У кінці XIX ст. з'явилась і на сьогодні підтримується істориками гіпотеза про те, що першовідкривачем подвійної бухгалтерії являється колектив авторів групи італійських міст.

Перш за все слід згадати працю італійського монаха, вченого, Луки Пачолі «Трактат про рахунки та записи», який зібрав і систематизував відомості про прийоми, що застосовувались купцями того часу при веденні своїх торгових рахунків. Автор заклав основи методики обліку, виводячи його

зпрактичної діяльності. Закладені в середньовічній Італії ідеї подвійного запису привернули до себе увагу багатьох видатних вчених того часу.

Саме тоді облік почав розглядатись як наука. Попри всі негативні фактори епохи (адже розвиток обліку відбувся в епоху Пізнього Середньовіччя) саме завдяки тогочасним виникли посада бухгалтера і термін «бухгалтерія».

Лука Пачолі фактично вперше описав методику бухгалтерського обліку, якою людство користується і досі. Пачолі першим спробував пояснити такі поняття, як дебет і кредит, хоча він і не вживає цих термінів. Запропонував персоніфікацію рахунків, відповідно до якої за кожним рахунком стояла відповідна особа або група осіб.

Серед заслуг італійського математика узагальнення практики, і як результат цього - формулювання правил, які згодом назвуть «правилами Пачолі». А саме:

- рекомендував обов'язковість проведення інвентаризації майна в окремих аркушах (інвентаризаційних описах) або книгах;
- навів класифікацію витрат залежно від їх відношення до: підприємства (торгові й домашні), товару (прямі й непрямі), господарського процесу (звичайні й надзвичайні);
- запропонував першу класифікацію джерел покриття заборгованості за товари: готівка; кредит; обмін товари на товари; погашення дебіторської заборгованості кредиторською;
- трактував баланс як процедуру, пов'язану зі встановленням тотожності оборотів за дебетом й кредитом рахунків Головної книги.

Появу бухгалтерії пов'язують ще з одним іменем. Це Бенедетто Котрульї - купець із міста Рагузи, який у 1458 р. написав книгу «Про торгівлю і досконалого купця», яка першим літературним твором з бухгалтерського

обліку. Проте він не зміг або не захотів її видати. Ця праця була опублікована тільки в 1573 р. і не змогла вплинути на розвиток облікової думки.

Робота була присвячена організації і техніці ведення торгівлі. Бухгалтерський облік розглядався в ній як один з інструментів управління одиничним підприємством, а тому автор присвятив йому спеціальну частину.

Бухгалтерський облік - один із небагатьох предметів, становлення і розвиток якого довгий час базувалося лише на практичному досвіді і не мало власної, чітко розробленої теорії. Теорії бухгалтерського обліку, яку можна назвати наукою, менше двохсот років. Це дуже мало порівняно навіть з тим історичним відрізком, який починається з часів, коли передбачається виникнення диграфічної бухгалтерії у XIII ст. Періодизацію розвитку бухгалтерського обліку, як науки, відображено у табл. 1.3.

Таблиця 1.3

Періодизація розвитку бухгалтерського обліку

Періоди розвитку обліку	Століття	Значення для подальшої еволюції обліку
I	Із початку товарногрошових відносин до кінця XVIII століття	Різні способи реєстрації фактів в облікових регістрах способом хронологічних записів. Широке розповсюдження та вдосконалення методики подвійного запису
II	Кінець XVIII ст. до кінця XIX ст.	Кардинальні зміни у виробництві, розвиток фізичних форм товарних відносин і збільшення обсягів торговельних, фінансових та інших операцій у всьому світі. Виникають різні теорії обліку: юридична та економічна та видається велика кількість наукових праць з обліку
III	Кінець XIX ст. - початок XX ст.	Становлення бухгалтерського обліку (рахівництва) як галузі наукових знань
IV	Початок XX ст. до нашого часу	Приблизно до середини XX ст. створюються принципи об'єктивної оцінки майново-правового стану господарюючого суб'єкта, відбувалося розширення державної регламентації національних систем бухгалтерського обліку та звітності; із середини XX ст. і до наших днів — розробка принципів оцінки майновоправового стану господарюючих суб'єктів в умовах зовнішнього ринкового середовища

Шлях до усвідомлення бухгалтерського обліку як науки був непрямим, і мав свої етапи. На протязі століть люди, зайняті господарською діяльністю, у пошуках відповіді задовольнялися методом проб і помилок. Розвиток і вдосконалення бухгалтерського обліку відбувалось поступово. В історії людства були відрізки, коли віками залишались без змін і не прогресували методи підрахунків та облікових записів.

Проте, із ускладненням господарської діяльності та її урізноманітненням старі методи та прийоми обліку перестають себе виправдувати, виникає необхідність у бухгалтерській науці. Отже, наука про бухгалтерський облік виникла на основі практичного досвіду людства.

Отже, бухгалтерський облік має як науковий (теоретичний), так і практичний (прикладний) бік. Бухгалтерський облік є наукою, яка опирається на певні принципи та методи. Історія розвитку бухгалтерського обліку показує, що він являє собою самостійну галузь наукових знань, яка має певні системоутворюючі ознаки і є частиною системи економічних наук.

1.3.Облікова політика підприємства, її суть і основні елементи

Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» бухгалтерський облік - це процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємства зовнішнім і внутрішнім користувачам для прийняття рішень.[13]

Під поняттям «політика» на рівні окремого підприємства розуміють форми і методи відстеження і підтримки пріоритетів для досягнення основних цілей підприємства. Це поняття припускає наявність альтернативних напрямів, вибір яких пов'язаний з процесом прийняття управлінських рішень. Так, умови ринкових відносин передбачають наявність альтернатив щодо

вибору напрямів розвитку, обсягів виробництва, ресурсів, джерел фінансування, форм і способів інвестицій тощо. Внаслідок цього у господарській практиці набули значного поширення такі поняття, як економічна, технічна, соціальна, фінансова, податкова, амортизаційна, облікова політика тощо.[1]

Облікова політика у загальному розумінні представляє собою сукупність прийомів і способів ведення бухгалтерського обліку, щодо яких чинними нормативними документами дозволені альтернативні варіанти, а підприємствам надано право їх самостійного вибору. [13]

Поняття облікової політики є актуальним лише за умов застосування ринкових механізмів управління економікою. Саме в умовах ринкових відносин бухгалтерський облік будь-якого економічного суб'єкта, як зазначає Р.А. Алборов, виходить за межі рахівництва і простої послідовної реєстрації господарських фактів. Що, в свою чергу, вимагає ведення бухгалтерського обліку на підприємствах за відповідними правилами, в межах загальних принципів і положень, затверджених законодавчими актами країни. Обираючи такі правила та конкретизуючи їх внутрішніми нормативними документами, підприємства реалізують власну політику у сфері бухгалтерського обліку, тобто облікову політику.

З цього приводу Кутер М.І. відмічає, що облікова політика виникає тоді, коли бухгалтер, окрім констатації об'єктивних господарських процесів (наприклад, виплата грошових коштів), які не мають альтернативного підходу, починає робити припущення про наявність невизначених умов або неіснуючих у дійсності подій (наприклад, розрахунок фінансового результату або розподіл накладних витрат) з метою отримання інформації, необхідної для аналізу ефективності діяльності підприємства. «Як тільки бухгалтер робить припущення і відображає не тільки очевидні факти, - зазначає М.І. Кутер, - виникає простір для ствердження, групових інтересів і облікової політики. Учасники господарського процесу, переслідуючи власні інтереси, ставлять

перед обліком визначені цілі, які досягаються (або не досягаються) шляхом вибору облікової політики».

У зв'язку з цим Пушкар М.С. зазначає, що «облікова політика - це конституція підприємства, яка передбачає права і обов'язки системи обліку з приводу формування інформаційних ресурсів для менеджерів».[52] Бутинець Ф.Ф. підкреслює, що «облікова політика підприємства - це не просто сукупність способів ведення обліку, обраних відповідно до умов господарювання, але й вибір методики обліку, яка надає можливість використовувати різні варіанти відображення фактів господарського життя в обліку (залежно від поставлених цілей)». [16] На думку В.А. Дерія, під обліковою політикою слід розуміти офіційно затверджене на підприємстві надане державою йому право вибору, з урахуванням цілей, специфіки діяльності підприємства та чинних правових актів, відповідних методик та форм, техніки ведення бухгалтерського обліку. [24] П.Є. Житний у своїх працях розглядає облікову політику у спрощеному вигляді як вибір форми ведення обліку, а також у більшширокому розумінні - як один із методів управління обліком суб'єкта господарювання.[28]

У цьому контексті облікова політика з одного боку надає інформацію про особливості ведення бухгалтерського обліку на кожному підприємстві, а з іншого боку, дозволяє підрозділам підприємства дотримуватися єдиних правил бухгалтерського обліку, в яких враховані особливості діяльності підприємства.

При цьому загальні правила ведення бухгалтерського обліку встановлюються централізовано - на державному рівні, а на підприємстві вони конкретизуються залежно від умов діяльності, кваліфікації персоналу, технічного забезпечення, галузі господарювання тощо.

Таким чином на облікову політику підприємства впливають різноманітні чинники:

- форма власності та організаційно-правова форма підприємства;
- вид діяльності;
- організаційна структура управління та виробнича структура підприємства;
- кількість господарських операцій, обсяги діяльності, обсяг продажу, чисельність персоналу, наявність відокремлених структурних підрозділів, дочірніх підприємств, філій тощо;
- особливості оподаткування підприємства;
- поточна та стратегічна мета бізнесу;
- ступінь матеріально-технічного оснащення (наявність комп'ютерної техніки, можливості програмного забезпечення);
- рівень кваліфікації працівників бухгалтерії;
- технологічні особливості виробництва, особливості організації процесів постачання та збуту;
- системи та форми розрахунків з покупцями та постачальниками;
- взаємини з фінансовими структурами;
- система звітності перед власниками, а також іншими користувачами облікової інформації;
- стан законодавства та перспективи його зміни.

Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» встановлено, що облікова політика - це сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності.[7] Проте наведене визначення систематично підпадає під критику науковців. З одного боку, науковці сходяться у поглядах щодо неправомірності включення у визначення облікової політики принципів бухгалтерського обліку і фінансової звітності, оскільки вони є обов'язковими і підприємства не мають права вибору щодо їх застосування. З іншого боку, навряд чи облікова політика стосується лише фінансової звітності, адже звітність є заключним етапом (продуктом) бухгалтерського обліку.

Отже підприємство використовує обрані облікові методи та процедури спочатку для ведення бухгалтерського обліку, а вже потім, як наслідок, для складання фінансової звітності.

З огляду на це, більш коректним було б офіційне визначення поняття облікової політики як сукупності методів і процедур, що використовуються підприємством для ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності.

Об'єктом облікової політики підприємства є об'єкт бухгалтерського обліку, щодо якого нормативно-правовими документами передбачено альтернативні варіанти оцінки чи обліку. Об'єктами облікової політики є основні засоби, запаси, поточна дебіторська заборгованість, забезпечення, доходи, витрати тощо.

Складовими облікової політики підприємства є:

1) теоретичні засади - базуються на загальнонаукових основах бухгалтерського обліку та основних законодавчих актах, що регулюють діяльність в цій сфері. Вони включають в себе основні принципи, дотримання яких є основою відображення в обліку і звітності господарських операцій підприємства. Згідно з Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» основними принципами бухгалтерського обліку та фінансової звітності є: обачність; повне висвітлення; автономність; послідовність; безперервність; нарахування та відповідність доходів та витрат; превалювання сутності над формою; історична (фактична) собівартість; єдиний грошовий вимірник; періодичність.

Однак, за сучасних умов господарювання, облікова політика покликана виконувати не лише власне функції обліку та формування фінансової звітності, а й надавати інформацію для виконання інших функцій управління - планування, організації, координації, мотивації, контролю.

Тому в основу формування облікової політики підприємства мають покладатися не лише специфічні принципи бухгалтерського обліку, а й загальнонаукові.

2) методика - характеризується як сукупність методів та процедур, що використовуються для ведення бухгалтерського обліку. При цьому під методом бухгалтерського обліку традиційно розуміється сукупність специфічних прийомів і способів, що використовуються бухгалтером для отримання, обробки та надання облікової інформації. До них відносяться документація, інвентаризація, калькулювання, оцінка, рахунки, подвійний запис, баланс та звітність.

Процедура розглядається як певний порядок дій, які виконуються бухгалтером систематично у відповідній послідовності для відображення явищ і процесів, що відбуваються у господарській діяльності підприємства. Вони стосуються виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі облікової інформації.

Між методами та процедурами бухгалтерського обліку існує тісний взаємозв'язок, який проявляється у тому, що окремі методи використовуються бухгалтером для виконання відповідних процедур, пов'язаних зі збором, обробкою та наданням облікової інформації (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Взаємозв'язок між процедурами та методами бухгалтерського обліку

Процедури бухгалтерського обліку	Методи бухгалтерського обліку	Характеристика
Виявлення облікової інформації	Документація	Спосіб оформлення господарських операцій підприємства первинними документами
	Інвентаризація	Спосіб перевірки фактичної наявності і стану активів і зобов'язань шляхом перерахунку, перемірювання, зважування або звірки розрахунків

Продовження таблиці 1.4

Вимірювання облікової інформації	Оцінка	Спосіб обчислення вартості об'єктів обліку у грошовому вимірнику
	Калькулювання	Спосіб обчислення собівартості об'єктів обліку
Реєстрація та накопичення облікової інформації	Рахунки	Спеціальні двохсторонні таблиці, в яких накопичується інформація про залишки і рух об'єктів обліку
	Подвійний запис	Спосіб відображення господарських операцій підприємства по дебету одного рахунка і по кредиту іншого рахунка на одну і ту ж саму суму
Узагальнення та передача облікової інформації	Баланс	Спосіб групування та узагальненого відображення активів підприємства і джерел їх утворення у грошовому вимірнику на певну дату
	Звітність	Сукупність взаємопов'язаних підсумкових показників діяльності підприємства за звітний період

3) організація - що включає в себе безпосереднє ведення обліку шляхом реєстрації в первинних документах та їх обробки; відображення господарських операцій згідно діючого Плану рахунків; узагальнення інформації в облікових регістрах обраної форми обліку; організацію внутрішнього контролю та взаємодію бухгалтерії з іншими службами господарюючого суб'єкта.

При цьому важливим є розуміння того, чи всі питання методики та організації бухгалтерського обліку, що згідно з чинним законодавством знаходяться у компетенції підприємства, належать до сфери застосування облікової політики.

Розділом III Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» як право підприємства проголошується самостійне встановлення облікової політики, одночасно із визначенням форми організації бухгалтерського обліку; розробкою системи управлінського обліку, звітності і контролю господарських операцій; встановленням правил документообороту і технології обробки облікової інформації, додаткової системи рахунків і регістрів аналітичного обліку. [13] Проте, Методичними рекомендаціями щодо

облікової політики підприємства та Листом Міністерства фінансів України «Про облікову політику» чітко встановлено перелік елементів облікової політики, що мають бути розкриті у Наказі про облікову політику. (Додаток А) Усі вони стосуються методичного аспекту. Аналогічна інформація щодо складових облікової політики наводиться у інших нормативно-правових актах.

Облікова політика підприємства є частиною організації обліку, але вона не передбачає вибору форми організації обліку; системи реєстрів обліку; розробки графіків документообороту, посадових інструкцій, плану проведення інвентаризацій, графіків здачі звітів матеріально відповідальними особами, визначення термінів здачі фінансової, податкової та статистичної звітності підприємства тощо.

Окремим проблемним питанням облікової політики є її співвідношення з поняттям облікової оцінки. Нажаль воно остаточно не вирішене на законодавчому рівні і вносить плутанину у трактування сутності і сфери застосування облікової політики підприємства.

П(С)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах» до облікових оцінок відносить попередні оцінки, які використовується підприємством з метою розподілу витрат і доходів між відповідними звітними періодами. Отже облікові оцінки - це певні вартісні або кількісні критерії, що використовуються в бухгалтерському обліку, встановлюються підприємством самостійно у межах чинного законодавства та мають, зазвичай, числовий вираз. Облікові оцінки не регламентуються нормативними документами, а їх розмір залежить від обсягів і досвіду діяльності підприємства та обмежується критеріями суттєвості. Вони можуть бути припустимими відносно положень бухгалтерського обліку за неможливості визначення їх точних значень. Враховуючи це, до складових облікової оцінки слід відносити тривалість операційного циклу, строк корисного використання необоротних

активів, критерії суттєвості при складанні звітності, ліквідаційна вартістьосновних засобів, нормальна потужність підприємства тощо. Проте це лише авторські припущення, оскільки чинними нормативними документами не регламентовано перелік облікових оцінок підприємства.

З огляду на різні підходи до формування, документального підтвердження, зміни та розкриття у фінансовій звітності важливим є уточнення сутності облікових оцінок і чітке розмежування складових облікової оцінки та облікової політики підприємства.

Загалом, облікова політика підприємства є важливим інструментом, завдяки якому існує можливість оптимального поєднання державного регулювання і власної ініціативи підприємства у питаннях організації та ведення бухгалтерського обліку.

Значення облікової політики переоцінити не можливо. Воно полягає в:

- упорядкуванні облікового процесу та лібералізації обліку на підприємстві;
- формуванні методики обліку окремих об'єктів, фактів та результатів діяльності підприємства на основі загальноприйнятих принципів та правил;
- забезпеченні повною, достовірною та неупередженою інформацією керівництва з метою здійснення ефективного управління діяльністю підприємства та визначення стратегії його розвитку у майбутньому;
- наданні обліку планомірності та послідовності;
- забезпеченні порівнянності облікових і звітних даних;
- підвищенні ефективності організації обліку на підприємстві. До того ж важко переоцінити важливість облікової політики
- у прийнятті економічних рішень, оскільки вона є одним із інструментів управління підприємством.

У цьому контексті слушно зазначає М.Л. Пятов «... усі можливі економічні вигоди, які фірма може отримати від ведення бухгалтерського обліку, лежать у сфері облікової політики». Інша група науковців зазначає, що від вдало сформованої облікової політики багато в чому залежать ефективність управління господарською діяльністю підприємства та стратегія його розвитку у тривалій перспективі. Адже облікова політика значною мірою визначає ідеологію економіки підприємства на тривалий період, сприяє посиленню обліково-аналітичних функцій в управлінні підприємством, дає змогу оперативно реагувати на зміни, що відбуваються у виробничому процесі, ефективно пристосовувати виробничу систему до умов зовнішнього середовища, знижати економічний ризик і добиватися успіхів в конкурентній боротьбі.

Я вважаю, що облікова політика є важливим засобом досягнення різноманітних цілей підприємства, спрямованих на покращення його діяльності. Вона одночасно виступає і способом уніфікації облікових процедур та зниження їх трудомісткості, і інструментом управління витратами, доходами, фінансовими результатами підприємства, і засобом оптимізації податкового навантаження підприємства. За рахунок застосування облікової політики, адекватної потреби господарюючого суб'єкта, можна суттєво впливати на результати діяльності, майновий і фінансовий стан, показники фінансової стійкості, ліквідності, платоспроможності, інвестиційної привабливості та ділової активності підприємства, здійснювати ефективне фінансове та податкове планування.

Висновки до розділу 1

Проаналізувавши питання першого розділу можна зробити такі висновки:

1. Господарський облік - це облік господарської діяльності підприємства та суспільства загалом, тобто це спостереження, сприйняття, вимірювання та реєстрація господарських фактів і явищ та господарських процесів.

2. Небагато відомо і про точний період виникнення подвійного запису. «Трактат про рахунки і записи» Луки Пачолі - перший виданий літературний твір, присвячений бухгалтерському обліку, з'явився аж через два століття після найбільш ранніх свідчень про існування подвійної бухгалтерії.

3. Облікова політика підприємства є частиною організації обліку, але вона не передбачає вибору форми організації обліку; системи реєстрів обліку; розробки графіків документообороту, посадових інструкцій, плану проведення інвентаризацій, графіків здачі звітів матеріально відповідальними особами, визначення термінів здачі фінансової, податкової та статистичної звітності підприємства тощо.

РОЗДІЛ 2

РАХУНКИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ І ПОДВІЙНИЙ ЗАПИС ЯК ЕЛЕМЕНТ ЙОГО МЕТОДУ

2.1. Предмет і метод бухгалтерського обліку

Предметом бухгалтерського обліку є господарські засоби за їх складом і розміщенням, джерела утворення та їх цільове призначення, господарські процеси, що відображаються в результаті виробництва продукції, кошти організацій, джерела формування цих коштів, їх рух в процесі здійснення господарських процесів.

Система спеціальних прийомів, за допомогою яких здійснюється спостереження за господарською діяльністю підприємства, називається методом бухгалтерського обліку. Основними елементами методу бухгалтерського обліку є: документація, оцінка, подвійний запис, рахунки бухгалтерського обліку, калькуляція, баланс і звітність, інвентаризація. Використання кожного з цих елементів регулюється відповідними положеннями, інструкціями, затвердженими Кабінетом Міністрів України, Міністерством фінансів України, Національним банком України, Законом України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» № 996-ХІУ, 1999 р. (зі змінами та доповненнями), Положеннями(Стандартами) бухгалтерського обліку.

Документація являє собою спосіб первинного відображення об'єктів бухгалтерського обліку, за допомогою якого здійснюється безперервне спостереження за ними. Основою первинного відображення об'єктів бухгалтерського обліку є документація, яка говорить про те, що кожна господарська операція обов'язково відображається в первинному бухгалтерському документі. Документація дозволяє організувати суцільне

ібезперервне спостереження за рухом майна і зобов'язань, забезпечити юридичну достовірність даних бухгалтерського обліку.

Інвентаризація дозволяє шляхом перевірки активів, у тому числі матеріальних цінностей, основних засобів та грошових коштів в натурі виявити їх наявність і фактичний стан. Інвентаризація - це спосіб перевірки фактичної наявності товарно-матеріальних цінностей і грошових коштів шляхом підрахунку, зважування, обмірювання й оцінки всіх залишків активів і їх зіставлення з даними бухгалтерського обліку.

Оцінка - це спосіб грошового вимірювання товарно-матеріальних цінностей та основних засобів. Під оцінкою розуміють відображення об'єктів бухгалтерського обліку в єдиному грошовому вимірі з метою узагальнення їх у цілому по підприємству. Ресурси та господарські операції, що відображаються в бухгалтерському обліку й документах звітності, оцінюються в національній грошовій одиниці України.

Калькуляція - це обчислення витрат на виготовлену продукцію, виконані роботи та послуги, з метою обчислення собівартості. Собівартість є базовим чинником для визначення ціни виробленої продукції, виконаних робіт та наданих послуг.

Бухгалтерський рахунок - це спосіб економічного групування однорідних господарських операцій для щоденного їх відображення в обліку. На рахунках бухгалтерського обліку на основі відповідної первинної документації відображаються господарські операції. Рахунки відкриваються на кожний об'єкт обліку (на кожний вид активів, зобов'язань, власного капіталу), практично на кожну статтю балансу. Графічно бухгалтерський рахунок представляє собою таблицю, яка відображає - назву рахунку, дві частини: ліву - дебет, праву - кредит. По дебету і по кредиту відображаються збільшення і зменшення об'єктів обліку. Підсумки записів по дебету і по кредиту називаються оборотами. Різниця між сумами оборотів по дебету і по кредиту

називається залишком (сальдо). Сальдо по кожному рахунку визначається з урахуванням змін на рахунку на кінець звітного періоду.

Метод подвійного запису полягає в тому, що господарські операції відображаються на рахунках двічі: по дебету одного рахунку і по кредиту другого рахунку в однаковій сумі. [24] Цей метод діє по принципу тотожного відображення господарських операцій на рахунках бухгалтерського обліку, що забезпечує рівність оборотів по дебету і кредиту. Рахунки бухгалтерського обліку тісно зв'язані з бухгалтерським балансом. Подвійний запис обумовлений економічною суттю відображення операцій. Кожна господарська операція зумовлює однакові зміни в активах і власному капіталі з зобов'язаннями. Записи господарських операцій методом подвійного запису в бухгалтерському обліку дозволяють досягти рівності активу і пасиву бухгалтерського балансу.

Баланс - це спосіб групування майна підприємства по складу і джерелах їх формування в грошовому вираженні на звітну дату, це звіт про фінансовий стан підприємства, який відображає на певну дату його активи, зобов'язання та власний капітал.

Фінансова звітність - це така бухгалтерська звітність, яка містить інформацію про фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період. Звітний період для складання фінансової звітності - календарний рік. Фінансова звітність підприємства включає в себе: баланс, звіти про фінансові результати, про рух грошових коштів, про власний капітал, примітки до звітів. Форми фінансової звітності і порядок їх заповнення встановлюються МФУ за погодженням з Державним комітетом статистики України.

Таким чином, метод бухгалтерського обліку - це система способів суцільного, безперервного, взаємопов'язаного відображення та узагальнення в грошовому вимірюванні господарських засобів підприємства з метою контролю за господарською діяльністю підприємства та збереженням власності.

У цілях дисципліни та контролю бухгалтерського обліку можна виділити наступні методи практичної діяльності щодо використання економічної інформації в правоохоронній сфері:

а) ревізійного аналізу, заснованого на використанні прийомів документальної і фактичної перевірки для виявлення й дослідження документальних слідів економічних злочинів;

б) бухгалтерського аналізу, заснованого на використанні захисних функцій елементів методу бухгалтерського обліку;

в) економічного аналізу, заснованого на застосуванні прийомів перевірки достовірності й аналізу звітності підприємства для ефективного розв'язання завдань виявлення і розслідування злочинів.

Основні господарські процеси промислового підприємства - це процеси постачання, виробництва та реалізації продукції.

Процеси складаються із окремих господарських операцій, змістом яких є рух засобів, зміна однієї форми майна на другу. Наприклад, при реалізації готової продукції майно підприємства змінює товарну форму на грошову.

У підприємства можуть бути і інші господарські операції, наприклад, по ремонту основних засобів, капітальному будівництву тощо. Однак основний зміст його роботи складають операції процесів постачання, виробництва та реалізації готової продукції. Вони взаємопов'язані, доповнюють один одного та є об'єктами бухгалтерського обліку.

Бухгалтерський облік дає вичерпну характеристику господарської діяльності підприємства, фіксуючи усі господарські операції і процеси, у тому числі й негативні. Як відомо, злочини, скоєні в економічній сфері, здебільшого мають завуальований характер, отже їх викриття неможливе без копіткого вивчення облікової документації.

При аналізі господарської діяльності підприємства важливо враховувати таку особливість бухгалтерського обліку, як взаємозв'язок усіх його складників. Використання з метою приховування злочину окремих елементів обліку обов'язково спричиняють зміни інших елементів. Ця обставина, з одного боку, сприяє викриттю розкрадань та інших корисливих злочинів, а з іншого боку, вимагає від працівників органів внутрішніх справ, які ведуть боротьбу зі злочинними проявами в економічній сфері, високого професіоналізму, неможливо без знань з економіки, зокрема без володіння технологією облікового процесу. [10]

2.2. Рахунки бухгалтерського обліку, їх призначення та будова

Зафіксована в первинних документах інформація за технологією облікового процесу підлягає реєстрації та класифікації (групуванню) з метою її систематизації з тим, щоб у кінцевому підсумку стати окремою статтею балансу. Відображення господарських операцій безпосередньо в бухгалтерському балансі практично недоцільне, оскільки після кожної операції довелося б складати новий баланс.

Рахунки - це один з елементів методу бухгалтерського обліку, спосіб групування і поточного відображення за певними ознаками наявності та руху засобів підприємства і їхніх джерел та господарських процесів. Кожній групі активів, джерел їх формування та господарських процесів відкривають рахунок. Так, для обліку основних засобів відкривається рахунок «Основні засоби», для обліку товарів - «Товари», для обліку процесу виробництва - «Виробництво» тощо. Отже, рахунок є засобом групування (узагальнення) активів, пасивів, господарських процесів і контролю за їх станом і рухом у процесі господарської діяльності підприємств. Зміст, призначення і будова рахунків зумовлені об'єктами, що обліковуються, і завданнями обліку.

У результаті господарської діяльності активи та джерела їх утворення можуть збільшуватися або зменшуватися. Таке збільшення або зменшення на рахунках відображається окремо. Тому рахунки бухгалтерського обліку прийнято зображати у вигляді двосторонньої таблиці, ліву сторону якої позначають умовним терміном дебет, а праву - кредит. Назву рахунка пишуть посередині таблиці. (Рис. 2.1)

Дебет	Рахунок (назва)	Кредит

Рис. 2.1 Форма рахунка

Оскільки об'єкт бухгалтерського обліку характеризується певним станом, тобто наявністю на певний момент часу засобів, коштів і джерел, то перш за все на рахунку фіксують цей стан, що називається початковим залишком, або початковим сальдо. Слово «сальдо» походить від італ. saldo, що означає «розрахунок». Після цього на рахунках відображають господарські операції, тобто зміни засобів і їх джерел. При цьому збільшення об'єкта обліку записують на одній стороні рахунка, а зменшення - на протилежній. Маючи інформацію про початкове сальдо об'єкта обліку та зміни протягом звітного періоду, визначають сальдо на кінець звітного періоду. Накопичена інформація про рух об'єкта обліку, відображеного за дебетом і кредитом, називається оборотом. Підсумки записів за дебетом рахунка називають дебетовим оборотом, підсумки записів за кредитом рахунка - кредитовим оборотом.

Залежно від обліку активів чи джерел їх утворення бухгалтерські рахунки поділяють на активні та пасивні. Активні рахунки призначені для обліку наявності та руху активів і відкриваються для статей балансу, які знаходяться в активі бухгалтерського балансу («Основні засоби», «Нематеріальні активи»,

«Виробничі запаси», «Товари», «Готівка», «Рахунки в банках», «Розрахунки з покупцями та замовниками» тощо). Пасивні рахунки призначені для обліку наявності та зміни джерел утворення і відкриваються для статей балансу, що містяться в пасиві балансу («Статутний капітал», «Резервний капітал», «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)», «Довгострокові позики», «Розрахунки з постачальниками та підрядниками», «Розрахунки за виплатами працівникам» тощо).

При відкритті рахунків у них записують початкові сальдо на підставі даних статей балансу. Оскільки господарські засоби розміщені в лівій стороні балансу - активі, то і сальдо в активних рахунках записують зліва в дебеті рахунка. Так як джерела господарських засобів відображають у балансі з правої сторони, то і сальдо в пасивних рахунках записують справа у кредиті рахунка. Отже, активні рахунки завжди мають дебетове сальдо, а пасивні рахунки - кредитове, що засвідчує тісний взаємозв'язок між балансом і рахунками. Можна сказати, що баланс складають за даними рахунків. При чому сума всіх дебетових залишків (сальдо) активних рахунків відображає загальну вартість господарських засобів і дорівнює підсумку активу балансу. Відповідно, сума всіх кредитових залишків (сальдо) пасивних рахунків відображає загальний обсяг джерел засобів і дорівнює підсумку пасиву балансу.

На тій стороні рахунка, де показується залишок, відображається його збільшення, а на протилежній - зменшення. В активних рахунках, де залишок завжди дебетовий, збільшення коштів відображається за дебетом, а зменшення - за кредитом. У пасивних рахунках, де залишок завжди кредитовий, збільшення джерел відображають за кредитом, а зменшення - за дебетом. Побудову активних і пасивних рахунків відображено у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Побудова активних і пасивних рахунків

Активний рахунок		Пасивний рахунок	
Дт	Кт	Дт	Кт
Початковий залишок (сальдо)			Початковий залишок (сальдо)
+	-	-	+
Збільшення	Зменшення	Зменшення	Збільшення
Оборот +	Оборот -	Оборот -	Оборот +
Кінцевий залишок (сальдо)			Кінцевий залишок (сальдо)

Для визначення залишку (сальдо) на кінець місяця на активному рахунку необхідно: до початкового дебетового залишку (сальдо) додати дебетовий оборот і відняти кредитовий оборот.

Розглянемо такий приклад і проілюструємо його. (Табл. 2.2)

На підприємстві за рахунком «Готівка» залишок на початок місяця становив 1000 грн. Протягом місяця в касу надходили кошти із банку на суму 37 000 грн., за оплату послуг - 18 000 грн., видано з каси заробітну плату на суму 32 000 грн., на відрядження - 5000 грн., здано в банк - 8000 грн.

Таблиця 2.2

Відображення операції по рахунку «Готівка»

Дебет	Рахунок «Готівка»	Кредит
Сальдо на початок місяця – 1 000		
З банку – 37 000		На з/п – 32 000
За послуги – 18 000		На відрядження – 5 000
		Здано в банк – 8 000
Оборот – 55 000		Оборот – 45 000
Сальдо на кінець місяця – 2 000		

У даному прикладі початкове сальдо становить 1000 грн. Протягом місяця надходження й оборот за дебетом становили 55 000 (37 000 + 18 000) грн., видатки і, відповідно, кредитовий оборот - 45 000 (32 000 + 5000 + 7000) грн. Сальдо на кінець місяця дорівнюватиме 11 000 грн. (1000 + 55 000 - 45 000) грн.

У пасивних рахунках для визначення залишку (сальдо) на кінець місяця необхідно до початкового кредитового сальдо додати кредитовий оборот і відняти дебетовий оборот.

Розглянемо ще такий приклад і проілюструємо його. (Табл. 2.3)

На підприємстві на рахунку «Розрахунки з постачальниками і підрядниками» залишок кредиторської заборгованості становив 100 000 грн. Протягом місяця мали місце такі господарські операції: перераховано постачальникам за отримані матеріали на суму 30 000 грн., надійшла від постачальників чергова партія товарів на суму 20 000 грн., прийнято до сплати рахунок підрядника за виконану роботу на суму 50 000 грн.

Таблиця 2.3

Відображення операції по рахунку «Розрахунки з постачальниками і підрядниками»

Дебет	Рахунок «Розрахунки з постачальниками і підрядниками»	Кредит
		Сальдо на початок місяця – 100 000
Перераховано постачальникам – 30 000		Надійшло від постачальників – 20 000
		Рахунок відрядника до сплати – 50 000
Оборот – 30 000		Оборот – 70 000
		Сальдо на кінець місяця – 170 000

У даному прикладі початкове кредитове сальдо становило 100 000 грн. У звітному періоді збільшення заборгованості й, відповідно, оборот за кредитом становив 70 000 (20 000 + 50 000) грн., сплата рахунків і, відповідно, дебетовий

оборот становив 30 000 грн. Сальдо на кінець місяця становитиме 100 000 (100 000 + 70 000 = 170 000) грн.

Ознайомлення з будовою рахунків показало, що дебет і кредит активних і пасивних рахунків мають різне значення. Це впливає із суті господарських засобів і джерел їх утворення. Активні рахунки мають залишок (сальдо) завжди дебетовий (оскільки не можна витратити більше ніж є в наявності й надійшло); пасивні рахунки - тільки кредитовий (оскільки джерела засобів обмежуються наявними господарськими засобами).

2.3. План рахунків бухгалтерського обліку, його подвійний запис і класифікація

Різнобічні завдання господарського керівництва та контролю потребують своєчасної і всебічної інформації про склад засобів підприємства і джерел їх формування, господарські процеси і фінансові результати діяльності. Це зумовлює необхідність використання в бухгалтерському обліку значної кількості різних за своїм змістом рахунків. Для більш глибокого та правильного розуміння і обґрунтованого використання в обліку рахунків необхідно знати їх економічний зміст, призначення та структуру, а це потребує науково обґрунтованої класифікації рахунків.

Під планом рахунків розуміють систематизований перелік рахунків, який визначає організацію всієї системи бухгалтерського обліку на підприємствах, в організаціях і установах з метою одержання інформації, необхідної для управління і контролю. [54]

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження програми реформування системи бухгалтерського обліку із застосуванням міжнародних стандартів» Міністерством фінансів України розроблений і затверджений (наказом від 30.11.99 № 291) План рахунків бухгалтерського

обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій. (Додаток В) Він є обов'язковим для всіх підприємств і організацій України (крім банків і бюджетних установ).

Рахунки в Плані за економічним змістом згруповані у дев'ять класів:

1. «Необоротні активи»;
2. «Запаси»;
3. «Кошти, розрахунки та інші активи»;
4. «Власний капітал і забезпечення зобов'язань»;
5. «Довгострокові зобов'язання»;
6. «Поточні зобов'язання»;
7. «Доходи і результати діяльності»;
8. «Витрати за елементами»;
9. «Витрати діяльності».

В окремий клас (нульовий) виділено позабалансові рахунки.

Структура Плану рахунків зорієнтована на потреби складання фінансової звітності. Тому в Плані розмежовано балансові рахунки, які об'єднані в класи з розділами активу (1, 2 і 3 класи), пасиву балансу (4, 5, 6 класи) і номінальні рахунки, призначені для обліку затрат, доходів і фінансових результатів діяльності підприємства (7, 8 і 9 класи). Таким чином, показники розділів балансу заповнюються за даними рахунків 1-6 класів, а показники Звіту про фінансові результати - за даними рахунків 7 - 9 класів.

До синтетичних рахунків, які потребують більшої деталізації об'єктів, що обліковуються, Планом рахунків передбачені субрахунки, які визначають напрямки подальшої деталізації обліку, показують, в якому розрізі треба

групувати показники рахунків аналітичного обліку в межах того або іншого синтетичного рахунка, щоб мати інформацію, необхідну для управління, складання балансу та інших форм звітності.

Кожному синтетичному рахунку і субрахунку, крім назви, присвоєно номер (код), тобто умовне цифрове позначення. Використання кодів рахунків значно прискорює і скорочує облікову роботу, а також є необхідною умовою при автоматизованому опрацюванні облікової інформації на обчислювальних машинах.

У Плані рахунків використано децимальну систему нумерації (кодування) рахунків. Це значить, що максимально можлива кількість синтетичних рахунків в Плані - не більше 99, а кількість субрахунків до відповідних синтетичних рахунків - не більше 9. За кожним класом закріплено певну серію номерів (кодів) рахунків з урахуванням деякого резерву вільних номерів (на випадок, якщо виникне потреба в додаткових синтетичних рахунках).

Номери (коди) синтетичних рахунків - двозначні. Субрахункам присвоєно порядкові номери (коди) в межах відповідного синтетичного рахунка. Номер (код) кожного субрахунка складається з номера синтетичного рахунка і порядкового номера самого субрахунка. При цьому перша цифра номера (коду) субрахунка означає номер класу, друга - номер синтетичного рахунка, третя - номер субрахунка.

Наприклад, код 103 означає: 1 - клас «Необоротні активи», 0 - номер синтетичного рахунка «Основні засоби», 3 - номер субрахунка «Будівлі і споруди»; код 201 означає: 2 - номер класу «Запаси», 0 - номер синтетичного рахунка «Виробничі запаси», 1 - номер субрахунка «Сировина і матеріали» і т.д.

Для забезпечення правильного використання рахунків при відображенні господарських операцій одночасно з прийняттям Плану рахунків

Міністерством фінансів України розроблено і затверджено інструкцію щодо його застосування. В ній наведена характеристика економічного змісту, призначення і структури кожного рахунка, типова кореспонденція рахунків, а також даються вказівки щодо порядку організації аналітичного обліку.

Коротке ознайомлення з групуванням рахунків у введеному Плані рахунків бухгалтерського обліку показує, що в ньому враховано економічний зміст рахунків і їх призначення, виходячи з кругообігу господарських засобів. Поєднання цих ознак надає науковій обґрунтованості групуванню рахунків, напрямкам організації всієї системи обліку на підприємствах і в організаціях, складанню фінансової звітності.

План рахунків та інструкція щодо його застосування є важливим засобом державного управління бухгалтерським обліком на підприємствах і в організаціях усіх галузей і форм власності, його упорядкування і раціоналізації, забезпечення єдиного порядку відображення господарських операцій в системі рахунків, можливість узагальнювати показники обліку при складанні балансу та інших форм звітності. Нова концепція національного Плану рахунків зорієнтована на перспективу розвитку ринкової економіки, ефективність використання інформаційних систем з метою забезпечення всіх рівнів управління і зовнішніх споживачів необхідною обліковою інформацією.

Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» підприємства і організації ведуть бухгалтерський облік майна та результатів своєї роботи методом подвійного запису господарських операцій.[44] Це означає, що кожна сума відповідної господарської операції записується двічі: на дебет одного і кредит другого рахунка. Ці рахунки взаємопов'язані. Тому взаємопов'язане відображення господарських операцій в системі бухгалтерських рахунків має назву «спосіб подвійного запису».

Наведемо приклад подвійного запису на рахунках: підприємство одержало матеріали (виробничі запаси) від постачальника на суму 20000 грн.

Ця операція привела до змін по двох статтях: «Виробничі запаси» і «Розрахунки з постачальниками і підрядниками». Стаття «Виробничі запаси» активна, а стаття «Розрахунки з постачальниками і підрядниками» пасивна. На активному рахунку збільшення матеріалів буде записано по дебету. Водночас зросте заборгованість перед постачальником на пасивному рахунку, яка буде записана по кредиту рахунка. Скорочено можна записати дану господарську операцію в такому вигляді: Дебет рахунка 20 «Виробничі запаси» 20000 грн. Кредит рахунка 63 «Розрахунки з постачальниками і підрядниками» 20000 грн.

Такий запис, при якому вказується рахунок, що дебетується і рахунок, що кредитується і на яку суму, має назву «бухгалтерська проводка». Взаємозв'язок рахунків під впливом господарської операції називається кореспонденцією рахунків, а такі рахунки - кореспондуючими. Бухгалтерські проводки бувають прості і складні. Бухгалтерський запис, при якому один рахунок дебетується і один кредитується, є простою проводкою. Прикладом простої проводки може бути розглянута вище господарська операція, в результаті якої дебетується рахунок 20 «Виробничі запаси» і кредитується рахунок 63 «Розрахунки з постачальниками і підрядниками». Бухгалтерський запис, при якому один рахунок дебетується, а декілька кредитуються або навпаки, має назву «складна проводка».

Подвійний запис є важливим елементом методу бухгалтерського обліку і має контрольне значення. Так, записи на дебеті рахунків у загальній сумі повинні дорівнювати записам на кредиті рахунків. [40] Для забезпечення контролю за повнотою і правильністю відображення господарських операцій всі бухгалтерські записи реєструють у календарній послідовності. Для цього складають Журнал реєстрації господарських операцій. Відображення господарських операцій у календарній послідовності називається хронологічним записом. Для одержання відомостей про конкретні об'єкти господарської діяльності (засоби, джерела, процеси, результати) потрібне групування операцій за економічно однорідними ознаками. Таке групування в

бухгалтерському обліку забезпечується за допомогою рахунків. Відображення господарських операцій на рахунках здійснюється за певною системою, а тому називається систематичним записом. На практиці хронологічний і систематичний записи поєднуються, тобто на рахунках обліковують господарські операції за економічно однорідними ознаками у календарній послідовності.

Під класифікацією рахунків розуміють їх групування за певними однорідними ознаками.

Класифікація рахунків допомагає вивченню змісту і будови рахунків. Знаючи загальні, найбільш суттєві і відмітні ознаки окремих груп рахунків, легше визначити, для чого призначений та як використовується той або інший рахунок у бухгалтерському обліку.

Рахунки бухгалтерського обліку класифікують за двома основними ознаками: за економічним змістом та за призначенням і структурою.

Класифікація рахунків за економічним змістом встановлює, що саме обліковується на даному рахунку, які конкретно об'єктивідоображаються на ньому залежно від їх економічного змісту в процесі господарської діяльності. Ця класифікація дає можливість визначити систему рахунків, що підлягають використанню на підприємствах тієї або іншої галузі.

Класифікація рахунків за призначенням і структурою показує, для чого, для одержання якої інформації призначені ті або інші рахунки та яка їхня структура, тобто зміст дебету, кредиту і характер залишку. Однакові за структурою рахунки можуть відображати різні за економічним змістом господарські засоби і процеси.

Класифікація рахунків за економічним змістом відповідає змісту предмета бухгалтерського обліку і зумовлена класифікацією об'єктів обліку, тобто господарських засобів, їх джерел і процесів.

Звідси за економічним змістом рахунки бухгалтерського обліку поділяють на дві групи:

- рахунки обліку господарських засобів (активів) підприємства і процесів;
- рахунки обліку джерел формування господарських засобів.[14]

Залежно від функціональної участі в процесі діяльності господарські засоби (активи) підприємства, як відомо, поділяються на: необоротні активи і оборотні активи.

Для обліку необоротних активів, їх наявності, руху, зносу в процесі діяльності і відновлення використовують рахунки обліку необоротних активів: «Основні засоби», «Інші необоротні матеріальні активи», «Нематеріальні активи», «Знос (амортизація) необоротних активів», «Капітальні інвестиції» та ін.

Для обліку наявності і руху оборотних активів використовують рахунки таких груп (класів):

- рахунки обліку запасів: «Виробничі запаси», «Малоцінні і швидкозношувані предмети», «Напівфабрикати», «Готова продукція», «Товари» та ін.;
- рахунки обліку коштів, розрахунків та інших активів: «Готівка», «Рахунки в банках», «Інші кошти», «Розрахунки з покупцями і замовниками», «Розрахунки з різними дебіторами» та ін.;
- рахунки обліку витрат діяльності: «Виробництво», «Загальновиробничі витрати», «Адміністративні витрати», «Витрати на збут», «Інші витрати операційної діяльності» та ін.

Класифікація рахунків обліку джерел формування господарських засобів (активів) підприємства. Рахунки бухгалтерського обліку, які використовуються для обліку джерел формування активів підприємства, поділяються на дві групи:

- рахунки обліку джерел власних засобів;

- рахунки обліку джерел залучених (позикових) коштів.

Для обліку джерел власних засобів підприємства використовують:

- рахунки обліку власного капіталу: «Статутний капітал», «Пайовий капітал», «Додатковий капітал», «Резервний капітал», «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)» та ін.;

- рахунки обліку доходів і результатів діяльності: «Доходи від реалізації», «Дохід від участі в капіталі», «Інші фінансові доходи», «Доходи майбутніх періодів» та ін.

Для обліку джерел залучених (позикових) коштів використовують:

- рахунки обліку довгострокових зобов'язань: «Довгострокові позики», «Довгострокові векселі видані», «Довгострокові зобов'язання за облігаціями», «Інші довгострокові зобов'язання» та ін.;

- рахунки обліку поточних зобов'язань: «Короткострокові позики», «Короткострокові векселі видані», «Розрахунки з постачальниками і підрядниками», «Розрахунки за виплатами працівникам», «Розрахунки за страхуванням», «Розрахунки за податками і платежами» та ін.

Таким чином, класифікація рахунків за економічним змістом, показуючи, на яких рахунках має вестися облік тих або інших об'єктів бухгалтерського обліку, розкриває економічний зміст окремих рахунків. Таке групування дає змогу визначити систему рахунків, необхідних для обліку необоротних і оборотних активів, джерел їх формування, господарських процесів і результатів діяльності підприємств різних галузей та форм власності.

За призначенням і структурою рахунки бухгалтерського обліку групуються залежно від їх обліково-технічних якостей, тобто як саме обліковуються ті або інші засоби, їх джерела та господарські процеси на рахунках, що відображається на дебеті, кредиті рахунка,

що характеризує залишок відповідного рахунка. Таке групування дозволяє визначити порядок обліку господарських операцій на рахунках, забезпечує чітку уяву про показники діяльності підприємства.

Рахунки бухгалтерського обліку за призначенням і структурою поділяються на такі групи: рахунки основні, регулюючі, операційні, фінансово-результатні і забалансові.

Основні рахунки у бухгалтерському обліку використовуються для контролю за наявністю і змінами господарських засобів та джерел їх утворення. Вони називаються основними тому, що об'єкти, які на них обліковуються, тобто господарські засоби та їх джерела, є основою господарської діяльності, і в своїй сукупності характеризують майнове становище підприємства. Ці рахунки за своїми показниками (залишками) служать основою для складання бухгалтерського балансу. Основні рахунки поділяються на: матеріальні, грошові, власного капіталу і розрахункові.

Матеріальні рахунки призначені для обліку наявності і руху (надходження, використання) матеріальних ресурсів підприємства. До них належать рахунки: «Основні засоби», «Нематеріальні активи», «Виробничі запаси», «Малоцінні і швидкозношувані предмети», «Готова продукція», «Товари» та ін.

Спільним для цієї групи рахунків є те, що всі вони - активні. Сальдо, мають тільки дебетове, яке показує наявність (залишок) даного виду матеріальних цінностей на звітну дату. Обороти по дебету цих рахунків показують надходження (збільшення) матеріальних ресурсів, а обороти по кредиту - їх зменшення.

Рахунки грошових коштів призначені для обліку і контролю за наявністю і рухом грошових коштів та грошових документів підприємства. До них належать рахунки: «Готівка», «Рахунки в банках», «Інші кошти».

Будова рахунків грошових коштів подібна до будови матеріальних рахунків: рахунки - активні, сальдо мають тільки дебетове; оборот по дебету показує збільшення грошових коштів, оборот по кредиту - їх зменшення.

Рахунки власного капіталу призначені для обліку джерел власних господарських засобів (активів). Вони показують форми їх створення і цільове призначення, а також зміни в процесі діяльності. До цієї групи належать рахунки: «Статутний капітал», «Пайовий капітал», «Додатковий капітал», «Резервний капітал», «Цільове фінансування і цільові надходження» та ін. Всі зазначені рахунки - пасивні. Кредитове сальдо цих рахунків показує наявність відповідних джерел засобів; оборот по кредиту - виникнення або збільшення джерел, а оборот по дебету - їх зменшення.

Розрахункові рахунки призначені для обліку і контролю за розрахунковими відносинами даного підприємства з іншими підприємствами, організаціями та особами. На цих рахунках відображається заборгованість, що виникає у процесі господарської діяльності підприємства, а також зміни цієї заборгованості. Оскільки заборгованість може бути як на користь даного підприємства (дебіторська), так і на користь інших підприємств, організацій та осіб (кредиторська), то розрахункові рахунки поділяються на: активні, пасивні і активно-пасивні.

Активні розрахункові рахунки призначені для обліку дебіторської заборгованості і розрахунків по ній (тобто для обліку заборгованості інших підприємств, організацій і осіб даному підприємству). До таких рахунків належать: «Розрахунки з покупцями і замовниками», «Довгострокова дебіторська заборгованість», «Розрахунки з різними дебіторами», «Короткострокові векселі одержані» та ін.

Активні розрахункові рахунки мають дебетове сальдо, яке показує залишок дебіторської заборгованості на звітну дату; збільшення цієї заборгованості відображається на дебеті, а зменшення - на кредиті рахунка.

Пасивні розрахункові рахунки призначені для обліку розрахункових відносин з кредиторами, тобто за зобов'язаннями даного підприємства перед іншими підприємствами, організаціями та особами. До них належать рахунки: «Розрахунки з постачальниками і підрядниками», «Розрахунки за виплатами працівникам», «Розрахунки за страхуванням», «Короткострокові позики», «Довгострокові позики», «Довгострокові векселі видані» та ін.

Кредитове сальдо зазначених рахунків показує залишок кредиторської заборгованості на звітну дату, збільшення цієї заборгованості відображається на кредиті, а зменшення - на дебеті рахунка.

Активно-пасивні розрахункові рахунки призначені для обліку розрахунків з таким підприємством, організаціями та особами, характер заборгованості яких змінюється, тобто стосовно даного підприємства вони можуть виступати то як дебітори, то як кредитори. До них належать рахунки: «Розрахунки за податками і платежами», «Розрахунки по інших операціях» та ін.

Обороти по дебету і кредиту таких синтетичних активно-пасивних рахунків відображають розрахункові операції різного змісту: дебет в одних випадках показує збільшення дебіторської заборгованості, в інших - зменшення кредиторської заборгованості; кредит рахунка, навпаки, - збільшення кредиторської і зменшення дебіторської заборгованості. Тому для відображення справжнього становища розрахункових відносин сальдо на активно-пасивних рахунках показують розгорнуто: залишок дебіторської заборгованості записують на дебеті рахунка, кредиторської заборгованості - на кредиті. Це сальдо можна одержати тільки за допомогою аналітичних рахунків, що відкриваються до відповідного синтетичного активно-пасивного розрахункового рахунка.

Регулюючі рахунки призначені для регулювання (уточнення) оцінки господарських засобів або джерел їх формування, які обліковуються

наосновних рахунках. Використовуються ці рахунки у тих випадках, коли по окремих об'єктах обліку необхідно одержати додаткову інформацію, потрібну для управління (наприклад, про первинну і залишкову вартість основних засобів). Регулюючими можуть бути як синтетичні рахунки, так і аналітичні, а також субрахунки. Проте науково обґрунтований принцип регулювання, який забезпечує потрібну для управління інформацію про об'єкти, що обліковуються, від цього не втрачає свого значення.

Самостійного значення регулюючі рахунки не мають, тому кожен з них розглядається тільки разом з тим рахунком, який він регулює. Залежно від того, збільшують чи зменшують регулюючі рахунки залишок рахунка, що регулюється, вони поділяються на: доповнюючі, контрарні і контрарно-доповнюючі.

Доповнюючі регулюючі рахунки завжди збільшують суму залишку рахунка, що регулюється. Застосовуються вони в тих випадках, коли матеріальні цінності на основних рахунках відображаються в оцінці, меншій від фактичної вартості їх придбання (заготівлі).

До доповнюючих регулюючих активних рахунків належить аналітичний рахунок «Транспортно-заготівельні витрати» (до рахунка «Виробничі запаси» та ін.).

Рахунок «Транспортно-заготівельні витрати» застосовується у випадку, коли матеріальні цінності в аналітичному обліку відображаються за купівельною вартістю. Фактична ж собівартість придбання (заготівлі) матеріальних цінностей включає також і транспортно-заготівельні витрати (витрати на перевезення, навантажувально-розвантажувальні роботи, страхування вантажу тощо). Такі витрати обліковуються на окремому аналітичному рахунку «Транспортно-заготівельні витрати» (у складі рахунка «Виробничі запаси») з наступним розподілом

міжокремими видами придбаних матеріальних цінностей для включення до їх собівартості.

Якщо, наприклад, купівельна вартість придбаних матеріалів становила 100 000 грн., а транспортно-заготівельні витрати, пов'язані з їх придбанням, - 18000 грн., то в бухгалтерському обліку показники, пов'язані з цими операціями, матимуть такий вигляд: (Табл. 2.4)

Таблиця 2.4

Операція по купівельній вартості

Рах. «Виробничі запаси»		Рах. «Транспортно-заготівельні витрати»	
Д-т	К-т	Д-т	К-т
Сальдо 100 000	(+)	Сальдо 18 000	

Таким чином, фактична собівартість придбаних матеріалів (118 000 грн.) складається з їх купівельної вартості (100 000) і транспортно-заготівельних витрат (18 000).

Отже, доповнюючі регулюючі активні рахунки використовуються у тих випадках, коли господарські засоби на основних рахунках обліковуються в оцінці, меншій від фактичної собівартості їх придбання (заготівлі).

Контрарні регулюючі рахунки, на відміну від доповнюючих, зменшують оцінку залишку активів або їх джерел, що обліковуються на відповідних основних рахунках (що регулюються). Вони поділяються на: контрактивні (тобто протипоставлені активним рахункам) і контрпасивні (тобто протипоставлені пасивним рахункам).

Контрактивні регулюючі рахунки призначені для уточнення оцінки залишку на окремих рахунках матеріальних цінностей у тих випадках, коли

цінності відображені в сумі, яка перевищує їх фактичну (реальну) вартість. Фактичну вартість обліковуваного об'єкта у цьому випадку визначають вирахуванням із суми його залишку суми, відображеної на пасивному (контрактивному) регулюючому рахунку.

До регулюючих контрактивних рахунків (субрахунків) належать:

- рахунок «Знос (амортизація) необоротних активів» (субрахунок «Знос основних засобів», «Знос інших необоротних матеріальних активів» до рахунків: «Основні засоби», «Інші необоротні матеріальні активи», «Нематеріальні активи»; субрахунок «Торгова націнка» до субрахунка «Товари в торгівлі» (рахунка «Товари»);
- рахунок «Резерв сумнівних боргів» - до рахунка «Розрахунки з покупцями і замовниками».

Регулюючі контрпасивні рахунки призначені для уточнення суми залишків окремих джерел засобів, облік яких ведеться на пасивних рахунках.

До регулюючих контрпасивних рахунків (субрахунків) належать:

- субрахунок «Прибуток, використаний у звітному періоді» до субрахунка «Прибуток нерозподілений» (рахунка «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)»);
- рахунки «Неоплачений капітал», «Вилучений капітал» до рахунка «Статутний капітал».

Операційні рахунки призначені для обліку витрат, доходів і результатів діяльності підприємства. Ці рахунки мають велике значення, оскільки забезпечують інформацію про витрати і доходи по операційній діяльності та визначення фінансових результатів від цієї діяльності.

На відміну від матеріального, на операційному рахунку відображається рух не одного, а всіх видів ресурсів, що беруть участь у здійсненні того або іншого господарського процесу.

Збірно-розподільчі рахунки призначені для обліку (попереднього збирання) накладних витрат, пов'язаних з організацією, обслуговуванням, управлінням цехами та іншими виробничими підрозділами основного і допоміжного виробництв з метою наступного розподілу їх між відповідними об'єктами. Необхідність використання збірно-розподільчих рахунків зумовлена тим, що зазначені витрати в момент їх здійснення неможливо прямо віднести на ті або інші об'єкти (наприклад, витрати по обслуговуванню виробництва й управлінню та ін.). Тому такі витрати протягом звітної періоду попередньо відображають (збирають) на дебеті збірно-розподільчих рахунків, а наприкінці місяця списують з кредиту цих рахунків на дебет рахунка «Виробництво» і розподіляють між об'єктами калькулювання пропорційно встановленому базису. За допомогою цих рахунків, крім того, здійснюється контроль за відповідністю фактичних витрат затвердженому кошторису, дотриманням норм витрат. Після списання облічених затрат збірно-розподільчі рахунки закриваються, залишку не мають, а тому в балансі не відображаються. Отже, будову збірно-розподільчих рахунків можна відобразити так: (Табл. 2.5)

Таблиця 2.5

Будова збірно-розподільчих рахунків

Дебет	Кредит
Оборот - збирання витрат, що підлягають розподілу (+)	Оборот - списання зібраних об'єктами витрат і розподіл між калькулювання (-)

Бюджетно-розподільчі рахунки використовуються для розмежування витрат і доходів між суміжними звітними періодами (місяцями, кварталами, роками) з метою рівномірного включення у затрати виробництва (обігу) або відображення в обліку одержаних доходів. Використання цих рахунків дає

зможу визначити витрати і доходи саме того періоду, якого вони стосуються, незалежно від часу фактичного витрачання коштів або отримання доходів.

Калькуляційні рахунки призначені для обліку сукупності витрат, пов'язаних з виробничим процесом, і визначення фактичної собівартості виготовленої продукції (виконаних робіт, наданих послуг). Оскільки за даними цих рахунків складають калькуляцію (визначають собівартість), то самі рахунки одержали назву калькуляційних. Якість складання калькуляції значною мірою залежить від правильності обліку виробничих затрат на калькуляційних рахунках.

До калькуляційних належать рахунки: «Виробництво», «Капітальні інвестиції» (субрахунки «Капітальне будівництво», «Придбання (виготовлення) основних засобів», «Поточні біологічні активи» тощо). На дебеті калькуляційних рахунків відображають всі затрати, пов'язані з виробництвом продукції (виконанням робіт, послуг), а з кредиту цих рахунків списують фактичну собівартість випущеної із виробництва продукції (виконаних робіт, наданих послуг). Сальдо (дебетове) калькуляційних рахунків показує затрати у незавершене виробництво. (Табл. 2.6)

Таблиця 2.6

Будова калькуляційних рахунків

Дебет	Кредит
Сальдо - затрати у незавершене виробництво на початок звітнього періоду	
Оборот - затрати на виробництво за звітний період (+)	Оборот - списання затрат, що включені до собівартості випущеної із виробництва готової продукції (робіт, послуг) (-)
Сальдо - затрати у незавершене виробництво на кінець звітнього періоду	

Аналітичний облік на калькуляційних рахунках ведуть за окремими об'єктами і статтями затрат. Для визначення фактичної собівартості випущеної із виробництва готової продукції (виконаних робіт, послуг) до затрат у незавершене виробництво на початок звітної періоду додають затрати за звітний період і віднімають затрати у незавершене виробництво на кінець звітної періоду.

До номінальних належить рахунок «Собівартість реалізації» (призначений для узагальнення інформації про собівартість реалізованої продукції, товарів, робіт, послуг), а також рахунки, призначені для обліку операційних витрат, які не включаються до собівартості:

- «Адміністративні витрати» (призначений для обліку загальногосподарських витрат, пов'язаних з управлінням і обслуговуванням підприємства в цілому);
- «Витрати на збут» (призначений для обліку витрат, пов'язаних із збутом (реалізацією) продукції, товарів, робіт, послуг);
- «Інші витрати операційної діяльності» (призначений для обліку інших операційних витрат, зокрема: витрат на дослідження і розробки, собівартості реалізованої іноземної валюти та виробничих запасів, втрат від знецінення запасів та ін.).

До витрат, які не пов'язані з операційною діяльністю і які також: не підлягають включенню до собівартості продукції (товарів, робіт, послуг), належать:

- фінансові витрати;
- втрати від участі в капіталі;
- інші витрати.

Для обліку зазначених витрат використовуються рахунки:

- «Фінансові витрати» (призначений для обліку витрат фінансової діяльності підприємства, зокрема витрат, пов'язаних з нарахуванням і сплатою відсотків за користування кредитом та іншого позикового капіталу; витрат, пов'язаних з випуском і обігом цінних паперів власної емісії тощо);
- «Втрати від участі в капіталі» (призначений для обліку втрат від зміни вартості інвестицій в асоційовані, дочірні та спільні підприємства);
- «Інші витрати» (призначений для обліку витрат, які виникають у процесі звичайної діяльності (крім фінансових витрат), але не пов'язані з виробництвом чи реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг), зокрема: собівартість реалізованих необоротних активів і майнових комплексів, втрати від уцінки та списання необоротних активів, втрати від неопераційних курсових різниць та ін.).

Витрати операційної діяльності і витрати, які не пов'язані з операційною діяльністю, що не підлягають включенню до собівартості продукції (товарів, робіт, послуг), відображені протягом звітного періоду на дебеті зазначених рахунків, у кінці звітного періоду списуються з кредиту цих рахунків на фінансові результати.

До номінальних (тимчасових) рахунків належать також рахунки, призначені для узагальнення інформації про доходи від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства, а також від надзвичайних подій:

- «Доходи від реалізації» (призначений для обліку доходів від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг);
- «Інший операційний дохід» (призначений для обліку доходів від реалізації іноземної валюти, інших необоротних активів, від оперативної оренди активів та ін.);

- «Дохід від участі в капіталі» (призначений для обліку доходів від інвестицій в асоційовані, дочірні та спільні підприємства);
- «Інші фінансові доходи» (призначений, для обліку доходів від одержаних дивідендів, відсотків та інших доходів від фінансових операцій).

Доходи від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності, відображені протягом звітного періоду на кредиті зазначених рахунків, наприкінці звітного періоду списуються (за вирахуванням непрямих податків) на фінансові результати.

Таким чином, номінальні рахунки призначені для узагальнення інформації про витрати і доходи від операційної, інвестиційної і фінансової діяльності підприємства і наприкінці звітного періоду закриваються списанням оборотів на фінансові результати.

Порівняльні рахунки призначені для обліку відповідних господарських процесів і виявлення результатів по них. До порівняльних належать рахунки «Фінансові результати» і «Брак у виробництві».

Рахунок «Фінансові результати» призначений для обліку й узагальнення інформації про фінансові результати підприємства від звичайної діяльності, надзвичайних подій. На кредит цього рахунка наприкінці звітного періоду списують суми доходів, одержаних від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності (в кореспонденції з дебетом рахунків: «Доходи від реалізації», «Доходи від участі в капіталі», «Інший операційний дохід», «Інші фінансові доходи», «Інші доходи» тощо). На дебет рахунка «Фінансові результати» наприкінці звітного періоду списують:

- собівартість реалізованої готової продукції, товарів, робіт, послуг (з кредиту рахунка «Собівартість реалізації»);
- адміністративні витрати (з кредиту рахунка «Адміністративні витрати»);

- витрати по реалізації (збуту) продукції (з кредиту рахунка «Витрати на збут»);
- інші витрати і втрати (з кредиту відповідних рахунків).

Порівнянням кредитового і дебетового оборотів на рахунку «Фінансові результати» визначають суму чистого прибутку (або збитку), яка списується на рахунок «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)».

Фінансово-результатні рахунки призначені для узагальнення інформації про фінансові результати діяльності підприємства за звітний період.

До них належить активно-пасивний рахунок «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)». На дебеті цього рахунка відображають збитки, на кредиті - прибутки.

Розглянуті рахунки бухгалтерського обліку - основні, регулюючі, операційні, фінансово-результатні - становлять систему рахунків, що охоплює всі активи підприємства, джерела їх формування, господарські процеси і результати діяльності. Ці рахунки взаємно кореспондують між собою і при наявності залишків відображаються в балансі. Тому такі рахунки називаються балансовими. Поряд з балансовими рахунками у бухгалтерському обліку використовуються рахунки, які не відображаються у балансі, а розміщуються за його підсумком. Такі рахунки одержали назву забалансових.

Забалансові рахунки призначені для обліку активів, які не належать даному підприємству, але тимчасово перебувають у його користуванні або на зберіганні. До них належать орендовані необоротні активи, активи на відповідальному зберіганні, списані активи, гарантії та забезпечення надані і отримані та ін. Всі ці активи обліковуються на балансі тих господарств, яким вони належать. Підприємство, яке прийняло ці активи в тимчасове користування або на зберігання, обліковує їх на за-балансових рахунках. При складанні балансу залишки цих рахунків показують за підсумком

балансу.Інакше при зведенні балансів окремих підприємств по галузях або всьому народному господарству ці активи були б враховані двічі: один раз на балансі того господарства, якому вони належать, а другий - на балансі господарства, де вони тимчасово перебувають. Це призвело б до перебільшення справжньої величини засобів у народному господарстві.

На забалансових рахунках обліковують, крім того, бланки суворого обліку (чекові книжки, акції, векселі тощо), умовні права і зобов'язання (застави, гарантії, зобов'язання тощо), списану на збитки заборгованість неплатоспроможних дебіторів (для спостереження за можливістю її відшкодування винними особами протягом трьох років) та інші об'єкти, які не вимагають подвійного запису.

Класифікація рахунків бухгалтерського обліку покладена в основу будови національного Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій.

2.4 Регулювання бухгалтерського обліку в Україні

Проблема порівняння бухгалтерських стандартів з кожним роком набуває великого значення у світовому співтоваристві, особливо при сучасній активізації ділової міжнародної активності й розмірів іноземних інвестицій. Розмаїття стандартів може зашкодити економічному розвитку, скоротивши інтернаціональні потоки капіталу. Україна не повинна спостерігати за цими тенденціями зі сторони, тому що вони сьогодні обумовлюють розвиток ринку капіталів. Фінансовий ринок не може розвиватися у відриві від міжнародного ринку у жодній країні світу. [59] Це в першу чергу має великий вплив на країни із перехідною економікою, тому що в таких країнах ринки капіталу споконвічно створювалися в основному завдяки іноземним інвестиціям. Умови інвестування, засоби й механізми розкриття фінансової інформації,

відповідали міжнародним нормам. Не можна ототожнювати національні Положення (стандарти) бухгалтерського обліку України (П(С)БО) з міжнародними стандартами бухгалтерського обліку (МСБО). Тому не зважаючи на те, що П(С)БО досить сильно ґрунтуються на МСБО вони не тотожні. До чинних міжнародних стандартів Радою з МСБО у грудні 2003 року, внесені значні зміни, які поглибили існуючі розбіжності, тому в даний час важливим є вирішення проблеми уніфікації системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності України, з міжнародною системою. Вирішенню цієї проблеми значну увагу приділяють вітчизняні вчені та практики: такі як: В. Сопко, О. Губачова, С. Голов, В. Костюченко, Ю. Кузьмінський, В. Швець Ф. Бутинець, В. Пархоменко, та інші. Серед найбільш відомих зарубіжних дослідників заслуговують уваги такі вчені як: А. Афанасьєва, Р. Антоні, Я. Вільямса, Дж. Блейка, Г. Гернона, Ж. Дішара, Д. Мітчела, В. Ковальова, Б. Нідлза, Я. Соколова.

Однак велика кількість важливих питань методології й організації бухгалтерського обліку в сучасних умовах залишаються дотепер не вирішеними. Це стосується гармонізації бухгалтерського обліку й фінансової звітності та визначення основних шляхів покращення бухгалтерського обліку в Україні на основі міжнародного досвіду. Міжнародні стандарти регулюють основні, ключові моменти, від яких залежить відображення у звітності результатів діяльності підприємства, формування фінансових результатів діяльності підприємства, та його фінансового стану. Фінансова звітність на підприємствах різних країн світу має певні відмінності, обумовлені економічними, соціальними і політичними чинниками. Аналіз інформації і ухвалення рішень достатньо сильно ускладнюють відмінності в підходах до змісту фінансових звітів, в умовах розвитку транснаціональних корпорацій, глобалізації фінансових ринків, міжнародної торгівлі. Для створення умов гармонізації фінансової звітності 29 червня 1973р. створено діючий Комітет з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (КМСБО). Даний комітет

бувстворений на основі угоди, яку уклали професійні організації бухгалтерів таких країн як: Німеччини, Австралії, США, Великобританії, Ірландії, Канади, Японії, Нідерландів, Мексики і Франції. Всі професійні організації бухгалтерів, які входять до складу Міжнародної федерації бухгалтерів (МФБЗ) з 1983 р. є членами КМСБО. В 2000 р. була закінчена розробка основної програми. Міжнародна організація комісії по цінних паперах (МОКЦП), яка рекомендує своїм членам дозволити багатонаціональним організаціям, які випускають різного роду цінні папери застосувати 30 стандартів КМСБО при роботі з міжнародними операціями з продажу цінних паперів. В 2001 р. була приведена в дію переглянута Конституція КМСБО. Назву КМСБО змінили на РМСБО що розшифровується як Рада з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, а також було змінено назву МСБО - на МСФЗ, що означала - міжнародні стандарти фінансової звітності. В 2003 році РМСБО було видано досить багато доповнень і змін до стандартів.

Головною метою КМСБО є: створення, публікація і удосконалення стандартів бухгалтерського обліку і сприяння їх ухваленню і виконанню у всіх країнах світу. МСБО описують загальні правила оцінки та представлення інформації у вигляді фінансових звітів, а не визначають порядок її ведення бухгалтерського обліку.

Системою нормативно-правового регулювання бухгалтерського обліку вважають сукупність законодавчих, нормативно-правових актів та інших документів, які відносять до бухгалтерського обліку. На даний час в Україні існує багаторівнева система регулювання обліку і звітності. Перетворення в країні досить сильно вплинули на її формування, адже необхідність працювати у нових ринкових умовах, а також динамічне розповсюдження та впровадження міжнародних стандартів фінансової звітності. В Україні, система регулювання бухгалтерського обліку та звітності загалом сформована, незважаючи на це на шляху реформування бухгалтерського обліку в напрямку наближення до Міжнародних стандартів фінансової звітності існують певні

проблеми організаційного і методологічного характеру. Проблеми методологічного характеру пов'язані із впровадженням Міжнародних стандартів фінансової звітності в національну нормативну базу бухгалтерського обліку. Найоптимальнішою моделлю розвитку бухгалтерського обліку в Україні є перетворення його методології відповідно до міжнародних стандартів, так само як і в інших країнах, де відбувається становлення ринкових відносин. Так, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 1998 р. № 1706 «Про затвердження Програми реформування системи бухгалтерського обліку із застосуванням міжнародних стандартів», на сьогодні в Україні сформовано систему бухгалтерського обліку, засновану на принципах міжнародних стандартів шляхом їх адаптації до вітчизняного економіко-правового середовища. Прийнято 16 липня 1999 року Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». Цей закон поширюється на всіх юридичних осіб, створених відповідно до законодавства України, в незалежності від їх організаційно-правових форм, а також від їх форм власності та на іноземні представництва суб'єктів господарської діяльності, які мають обов'язок вести бухгалтерський облік і подавати фінансову звітність згідно із законодавством.

Вся система правового регулювання бухгалтерського обліку в Україні може бути представлена таким чином:

Перший рівень - документи про порядок ведення бухгалтерського обліку, складання та подання бухгалтерської звітності юридичними особами;

Другий рівень - плани рахунків бухгалтерського обліку та П(С)БО, що встановлюють правила і способи ведення господарських операцій, а також складання і подання бухгалтерської звітності;

Третій рівень - нормативні акти і методичні вказівки переважно це інструкції, листи і рекомендації з питань бухгалтерського обліку, які розробляє Міністерство фінансів України;

Четвертий рівень - робочі документи ,які формулюють облікову політику підприємства(графік документообороту,робочий план рахунків бухгалтерського обліку тощо).

До нормативних актів першого рівня належать:

- Закони;
- Укази Президента України;
- Постанови Кабінету Міністрів України.

Всі ці нормативні акти закріплюють положення про обов'язковість ведення бухгалтерського обліку всіма суб'єктами господарювання.Що є не менш важливим чинником вони також закріплюють основні вимоги щодо організації бухгалтерського обліку і фінансової звітності, правила і процедури їх ведення.Як вже зазначалося, основний законодавчий акт, що регулює питання бухгалтерського обліку і фінансової звітності, це Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»,який було прийнято 16 липня 1999 р. В Законі чітко подається визначення бухгалтерського обліку та його об'єкта. Встановлюються єдині правила бухгалтерського обліку для всіх підприємств в незалежності від форм власності і виду діяльності, визначаються правові засади організації, регулювання, ведення і систематичного обліку, його реєстрів, порядок оцінки майна та зобов'язань, правила складання і подання фінансової звітності в Україні. Важливими постановами Кабінету Міністрів України із питань бухгалтерського обліку звісно є такі: Типове положення з питань, обліку і контролювання собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості (від 24 квітня 1996 р.); Порядок подання фінансової звітності (від 28 лютого 2000 р.). Також до цього рівня відносять Податковий кодекс України(від 02.12.2010 № 2755-VI). Нормативні акти включені до другого рівня мають положення та інструкції з бухгалтерського обліку, які приймаються Міністерством України, Національним банком та іншими відомствами, в яких викладені загальні вимоги державного регулювання бухгалтерського

обліку, містяться основні поняття, базові правила і прийоми бухгалтерського обліку. Так, від 31 березня 1999 р. (із змінами від 9 грудня 2011 року) наказом Міністерства фінансів України затверджено 35 П(С)БО. Безперечно досить важливе значення мають інструкції Міністерства фінансів про порядок бухгалтерського обліку господарюючих засобів та операцій.

Будь-яка діяльність підприємства, а також організація бухгалтерського обліку має виконуватись відповідно до дійсного законодавства України. Від 20.10.1998 року постановою Кабінету Міністрів України затверджено програму реформування системи бухгалтерського обліку. Основним завданням реформування бухгалтерського обліку є приведення до відповідних вимог ринкової економіки і міжнародних стандартів бухгалтерського обліку. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» було прийнято 16 липня 1999 року. Цей Закон поширюється на всіх юридичних осіб, які були створені відповідно до законодавства України, незалежно від їх організаційно-правових форм та форм власності і на представництва іноземних суб'єктів господарської діяльності, які зобов'язані вести бухгалтерський облік та надавати фінансову звітність згідно із законодавством. Регулювання питань методів бухгалтерського обліку і фінансової звітності виконується Міністерством фінансів України, воно затверджує НП(С)БО, інші нормативно-правові акти про ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності. При Міністерстві фінансів України працює дорадчий орган – Методологічна рада з бухгалтерського обліку. В обов'язки цієї Методологічної ради входить:

- організування, розробка і перегляд проектів НП(С)БО та інших нормативно-правових актів, які стосуються ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності;
- покращення організаційних методів та форм бухгалтерського обліку в Україні;

- методологічне забезпечення запровадження використання сучасної технології збору і обробки обліково-економічної інформації;
- створення рекомендацій стосовно вдосконалення системи підвищення кваліфікації, підготовки та перепідготовки бухгалтерів.

Порядок ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності в банках встановлює Національний банк України (НБУ). Порядок ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності про виконання бюджетів і госпрозрахункових операцій бюджетних установ встановлює Державне казначейство України. На рівні окремих галузей міністерства та відомства, що мають в управлінні підприємства загальнодержавної і комунальної власності, забезпечують на них бухгалтерський облік. У межах своєї компетенції ці міністерства та відомства організовують і розробляють на одних і тих самих методологічних засадах галузеві положення, вказівки та методичні рекомендації, які стосуються галузевих особливостей за окремими напрямками обліку, вони розробляють і затверджують галузеві форми первинних документів за відсутності типових форм, вживають заходи для посилення контрольних функцій бухгалтерського обліку та підвищення професійного рівня кадрів та бухгалтерських служб. Для ведення бухгалтерського обліку Міністерство фінансів України затвердило План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, а також інструкцію про його використання. Регулювання методики ведення фінансового обліку здійснюють нормативні акти, до яких відносять положення, інструкції та вказівки, які конкретизують особливості обліку витрат виробництва, коштів, розрахунків, основних оборотних засобів, готової продукції, результатів фінансово-господарської діяльності та оподаткування. У цьому Законі наказами Мінфіну затверджено 34 положення (стандартів) бухгалтерського обліку (П(С)БО), склад фінансової звітності із примітками до неї, а також реєстри бухгалтерського обліку, спрощену фінансову звітність та План рахунків для

суб'єктів малого підприємництва. Положення (стандартів) бухгалтерського обліку(П(С)БО) - це нормативно-правові акти, які регулюють ведення обліку окремих об'єктів, зокрема: запасів, основних засобів, дебіторської заборгованості, зобов'язань, нематеріальних активів, витрат, доходів, фінансових інвестицій і т.д. В НП(С)БО дотримуються вимоги міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (МСБО) з урахуванням правових, податкових, економічних особливостей і традицій нашої держави. Структура стандарту показується за допомогою обсягу і змісту питань, які він розглядає. Але важливо розуміти, що кожен стандарт включає: загальні положення, якими можна пояснити його мету, сферу застосування та містять визначення всіх основних термінів, що використовуються в стандарті. Порядок оцінки та деталізації інформації відповідних об'єктів у фінансовій звітності. Завдяки переходу на національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку всі підприємства отримали свободу, яка надається їм на всіх рівнях організації бухгалтерського обліку та право самим приймати рішення з питань обліку, зокрема:

- визначати і здійснювати облікову політику підприємства;
- обирати форму та методи бухгалтерського обліку як систему реєстрів обліку і робочий План рахунків, зважаючи на особливості діяльності;
- затверджувати правила документообігу та технологію обробки облікової інформації, додаткову систему реєстрів аналітичного обліку;
- розробляти систему та форми управлінського обліку, звітності, а також контролю господарських операцій.

За допомогою впровадження П(С)БО забезпечується зв'язок національного бухгалтерського обліку та фінансової звітності із основними тенденціями гармонізації стандартів на міжнародному рівні (МСБО), також варто зазначити збільшення можливості підприємств щодо співпраці з кредитно-фінансовими установами, вітчизняними і іноземними інвесторами. Наказами міністерств і центральних органів виконавчої влади

булизатверджені методичні матеріали з обліку господарської діяльності разом з урахуванням особливостей різних галузей економіки.

Висновки до розділу 2

Проаналізувавши питання даного розділу ми можемо зробити такі висновки:

1. Предметом бухгалтерського обліку є господарські засоби за їх складом і розміщенням, джерела утворення та їх цільове призначення, господарські процеси, що відображаються в результаті виробництва продукції, кошти організацій, джерела формування цих коштів, їх рух в процесі здійснення господарських процесів.

2. Система спеціальних прийомів, за допомогою яких здійснюється спостереження за господарською діяльністю підприємства, називається методом бухгалтерського обліку.

3. Рахунки - це один з елементів методу бухгалтерського обліку, спосіб групування і поточного відображення за певними ознаками наявності та руху засобів підприємства і їхніх джерел та господарських процесів.

4. Рахунки бухгалтерського обліку класифікують за двома основними ознаками: за економічним змістом та за призначенням і структурою.

5. Класифікація рахунків бухгалтерського обліку покладена в основу будови національного Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій.

6. Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» підприємства і організації ведуть бухгалтерський облік

майна та результатів своєї роботи методом подвійного запису господарських операцій.

7. Системою нормативно-правового регулювання бухгалтерського обліку вважають сукупність законодавчих, нормативно-правових актів та інших документів, які відносять до бухгалтерського обліку. На даний час в Україні існує багаторівнева система регулювання обліку і звітності.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

На основі проведеного нами теоретичного дослідження щодо рахунків бухгалтерського обліку та подвійного запису у системі економічної та господарської діяльності підприємств можна зробити такі висновки:

1. Бухгалтерський облік в Україні регулюється перш за все законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» (зі змінами та доповненнями), який було прийнято 16 липня 1999 року, а також іншими нормативно-правовими актами, П(С)БО, Методичними рекомендаціями та інструкціями щодо них.

2. Рахунки - це один з елементів методу бухгалтерського обліку, спосіб групування і поточного відображення за певними ознаками наявності та руху засобів підприємства і їхніх джерел та господарських процесів. Кожній групі активів, джерел їх формування та господарських процесів відкривають рахунок.

Різнобічні завдання господарського керівництва та контролю потребують своєчасної і всебічної інформації про склад засобів підприємства і джерел їх формування, господарські процеси і фінансові результати діяльності. Це зумовлює необхідність використання в бухгалтерському обліку значної кількості різних за своїм змістом рахунків. Для більш глибокого та правильного розуміння і обґрунтованого використання в обліку рахунків необхідно знати їх економічний зміст, призначення та структуру, а це потребує науково обґрунтованої класифікації рахунків.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження програми реформування системи бухгалтерського обліку із застосуванням міжнародних стандартів» Міністерством фінансів України розроблений і затверджений (наказом від 30.11.99 № 291) План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і

організацій. Він є обов'язковим для всіх підприємств і організацій України (крім банків і бюджетних установ).

3. Економічне значення господарської операції полягає в тому, що вона викликає подвійні й рівновеликі зміни засобів та джерел їх формування. Двоїстий характер господарської операції передбачає необхідність відображення її на рахунках бухгалтерського обліку за допомогою методу подвійного запису. Кореспонденція рахунків бухгалтерського обліку є складовою взаємопов'язаних рахунків, і тому складання бухгалтерської проводки є творчою роботою, яка вимагає великої уваги, глибокого розуміння сутності господарської операції фахівцем-бухгалтером.

4. Велике значення для питань організації та ведення бухгалтерського обліку має також облікова політика підприємства.

5. Удосконалення ведення обліку за допомогою рахунків обліку та подвійного запису, на мою думку, має рухатися шляхом актуалізації господарських операцій та підвищення їх якості. Актуалізація є нічим іншим як відображення операцій в обліку відповідно до законодавства, що змінюється, та бізнесовими процесами. Що ж стосується якості, то необхідно її підвищувати за такими критеріями, як: економічна доцільність, повнота, неупередженість облікової політики, несуперечливість законодавчій базі, раціональність методів обліку, відповідність цілям компанії та автоматизації обліку. Саме на керівників підприємства покладають відповідальність за формування обліку та правильне, достовірне відображення операцій з використанням методу подвійного запису, проте на цьому завдання керівника не обмежуються.

6. Керівництво повинне постійно здійснювати контроль за дотриманням ведення обліку, а також вдосконалювати свою діяльність, що потребує додаткового навчання осіб, які відповідальні за застосування рахунків бухгалтерського обліку та подвійного запису, необхідно простежувати зміни в законодавстві, інформувати працівників про зміни, які відбуваються.

7. На сьогодні власники не приділяють належної уваги формуванню операцій на рахунках бухгалтерського обліку та використанню методу подвійного запису, що негативно впливає на процес визначення фінансових результатів.

8. Керівники повинні ефективно налагоджувати аналітичну роботу на підприємстві, що дозволить робити аналіз і використовувати його результати саме на спрямування точного відображення господарської діяльності підприємства. Окрім того, з метою вдосконалення ведення обліку при її розробці необхідно керуватися плановими проектними документами та розробляти її поетапно, оптимізуючи процес.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Барановська Т.В. Облікова політика підприємства в Україні: теорія і практика: [автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.04]. / Т.В. Барановська. – К., 2005. – 21 с.
2. Белова, І. М. Бухгалтерський облік в Україні у ХІХ–ХХ століттях [Текст] / І. М. Белова, І. В. Спільник // Науковий вісник Ужгородського національного університету : серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство / голов. ред. М.М. Палінчак. – Ужгород : Гельветика, 2017. – Вип. 14№Ч.1. – С. 22–26. – Бібліогр.: с.26 (11 назв). – Рез. рос., англ.
3. Белова, Ірина. Історичний огляд правового забезпечення розвитку обліку та контролю [Текст] / Ірина Белова // Прикладна економіка - від теорії до практики : зб. тез доп. Першої Всеукр. наук.-практ. конф. [м. Тернопіль, 15 жовт. 2015 р.] / редкол. : Б. О. Язлюк, П. Р. Пуцентейло, Ю. І. Гайда [та ін.]; відп. за вип. П. Р. Пуцентейло. – Тернопіль : Економічна думка ТНЕУ, 2015. – С. 9-13.
4. Белова, Ірина. Історичні аспекти розвитку бухгалтерського обліку [Текст] / Ірина Белова // Прикладна економіка - від теорії до практики : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. [м. Тернопіль, 20 жовт. 2016 р.] / редкол. : Б. О. Язлюк, П. Р. Пуцентейло, Р. Ф. Бруханський [та ін.]; відп. за вип. П. Р. Пуцентейло. - Тернопіль : Вектор, 2016. - С. 48-50.
5. Белова І.М., Семенишена Н.В. Контент-аналіз дефініцій облікової політики інституційних одиниць та підходів до її формування. Подільський вісник : сільське господарство, техніка. економіка. 2018. Вип. 28. С.187-193.
6. Білуха М. Т. Теорія бухгалтерського обліку: Підручник. — К., 2010.
7. Бойко, Ольга Значення та особливості формування облікової політики на підприємстві [Текст] / Ольга Бойко, Ірина Белова // Цифрова економіка: тренди та перспективи: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [м.

Тернопіль, 25 жовтня 2018 р.] / редкол. : П. Р. Пуцентейло, Б. О. Язлюк, Р. Ф. Бруханський [та ін.]. – Тернопіль : ТНЕУ, 2018. - С. 245-249.

8. Бруханський, Р. Ф. Бухгалтерський облік [Текст] : підручник / Р. Ф. Бруханський. - Тернопіль : ТНЕУ, 2016. - 480 с.

9. Бруханський Р.Ф. Вектори розширення предмета бухгалтерського обліку Облік, аналіз і аудит: виклики інституціональної економіки: тези доповідей V міжнародної науково-практичної конференції (м. Луцьк, 6 жовтня 2018 року). Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2018. С. 13-16.

10. Бруханський Р.Ф. Вплив англо-американської облікової школи на побудову стратегічно орієнтованої системи бухгалтерського обліку Прикладна економіка – від теорії до практики : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Тернопіль, 27 жовтня 2017 р., Тернопіль: ФОП Осадца Ю. В., 2017. С. 144-146.

11. Бруханський, Р. Ф. Вступ до спеціальності [Електронний ресурс] : навч.-метод. посіб. / Р. Ф. Бруханський. - Тернопіль : ТНЕУ, 2017. - 134 с.

12. Бруханський, Р. Ф. Доцільність розширення предмету бухгалтерського обліку з позицій формування стратегічно орієнтованої облікової системи [Текст] / Р. Ф. Бруханський // The international Scientific and Practical Congress of Economists and Lawyers "Always ahead facing the unknown" [9 oct., 2014]. - Basel : ISAE "CONSILIUM", 2014. С. 239-243.

13. Бруханський, Р. Ф. Облікова інформація у забезпеченні прийняття ефективних управлінських рішень стратегічного характеру [Текст] / Р. Ф. Бруханський // Інноваційна економіка. – 2012. – № 8. – С. 267-270.

14. Бруханський, Р. Ф. Обліково-аналітичне і організаційно-правове забезпечення діяльності аграрних підприємств [Текст] : монографія / Р. Ф. Бруханський, М. К. Пархомець, П. Р. Пуцентейло [та ін.]. – Тернопіль : Крок, 2015. – 300 с.

15. Бруханський Р.Ф. Розширення інформаційного спектру облікової системи підприємства Розвиток обліку, аналізу і аудиту суб'єктів суспільного інтересу: тези виступів Міжнар. наук. конф. Житомир: Видавець О.О. Євенок, 2017. С. 26-28.
16. Бутинець Ф.Ф. Теорія бухгалтерського обліку: [підручник для студ. вузів спец. 7.050106 «Облік і аудит»] / Ф.Ф. Бутинець. – Житомир: ЖІТІ, 2010. – 640 с.
17. «Бухгалтерський облік в Україні» за редакцією. Хом'яка, Львів, 2006; «Все про бух облік» – всеукраїнська професійна газета.
18. Бухгалтерський управлінський облік / Ф. Ф. Бутинець, Т. Давидюк, Н. М. Малюга, Л. В. Чижевська. — Житомир ПП “Рута”, 2012.
19. Васільєва Л.М. Сутність облікової політики, її значення і вимоги, які до неї пред'являються: [Електронний ресурс] / Л.М. Васільєва // Ефективна економіка, №6, 2013 – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua>.
20. Війтик, Ольга Організація бухгалтерського обліку спільної діяльності [Текст] / Ольга Війтик, Ірина Белова // Цифрова економіка: тренди та перспективи: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [м. Тернопіль, 25 жовтня 2018 р.] / редкол. : П. Р. Пуцентейло, Б. О. Язлюк, Р. Ф. Бруханський [та ін.]. – Тернопіль : ТНЕУ, 2018. - С. 251-255.
21. Грабова Н.М. Теорія бухгалтерського обліку: Навч. посіб. / За ред. М.В. Кужельного, 2012р.
22. Грабова Н. М. Теорія бухгалтерського обліку: підручник / Н. М. Грабова; [за ред. М. В. Кужельного]. – [6-те вид.] – К.: А.С.К., 2005. – 266 с.
23. Даньків Й. До питання виникнення подвійної бухгалтерії та її експансію / Й. Даньків, М. Остап'юк // Бухгалтерський облік і аудит. – 2010. – № 3. – С. 13-19.

24. Дерій В.А. Організація бухгалтерського обліку в підприємстві: курс лекцій / В.А. Дерій. – Тернопіль: Джура, 2003. – 92 с.
25. Дідоренко, Тетяна. Бухгалтерський баланс як складова інформаційного забезпечення процесу прийняття економічних рішень [Текст] / Тетяна Дідоренко // Прикладна економіка - від теорії до практики : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. [м. Тернопіль, 20 жовт. 2016 р.] / редкол. : Б. О. Язлюк, П. Р. Пуцентейло, Р. Ф. Бруханський [та ін.]; відп. за вип. П. Р. Пуцентейло. - Тернопіль : Вектор, 2016. - С. 108-109.
26. Дідоренко, Т. Організація - предмет методології бухгалтерського обліку [Текст] / Тетяна Дідоренко // Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації : міжнар. зб. наук. праць. - 2014. - Вип. 3. - С. 19-22.
27. Дідоренко, Тетяна. Теоретичні основи бухгалтерського балансу [Текст] / Тетяна Дідоренко // Прикладна економіка - від теорії до практики : зб. тез доп. Першої Всеукр. наук.-практ. конф. [м. Тернопіль, 15 жовт. 2015 р.] / редкол. : Б. О. Язлюк, П. Р. Пуцентейло, Ю. І. Гайда [та ін.] ; відп. за вип. П. Р. Пуцентейло. – Тернопіль : Економічна думка ТНЕУ, 2015. – С. 55-57.
28. Житний П. Проблеми формування облікової політики та шляхи їх вирішення / П. Житний // Бухгалтерський облік і аудит. – 2005. – №3. – С. 19 – 22.
29. Завитій О.П. Особливості формування стратегії економічного розвитку регіонів в сучасних умовах. Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Інновації партнерської взаємодії освіти, економіки та соціального захисту в умовах ілюзії та прагматичної реабілітації соціуму». м. Кам'янець-Подільський (26-27 квітня 2018 р), Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний соціально-економічний коледж, 2018. С.88-90.
30. Завитій О.П. Стратегічне управління розвитком економічних систем на регіональному рівні Фінансово-економічний розвиток України в умовах

трансформаційних перетворень: матеріали VII всеукр. наук.-практ. конф. 26 квітн. 2018 р. (ЛТЕУ, м. Львів). Тернопіль : Крок, 2018. 167 с. С. 116-118.

31. Завитій О.П. Цифрова економіка – економіка віртуального світу Цифрова економіка: тренди та перспективи : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Тернопіль, 25 жовтня 2018 р. Тернопіль: ФОП Осадца Ю. В., 2018. С. 76-77.

32. Зданевич, Катерина Роботизація та майбутнє бухгалтерського обліку [Текст] / Катерина Зданевич, Тетяна Дідоренко // Цифрова економіка: тренди та перспективи: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [м. Тернопіль, 25 жовтня 2018 р.] / редкол. : П. Р. Пуцентейло, Б. О. Язлюк, Р. Ф. Бруханський [та ін.]. – Тернопіль : ТНЕУ, 2018. - С. 277-279.

33. Кужельний М.В., Лінник В.Г. Теорія бухгалтерського обліку: Підручник. – К.: КНЕУ, 2011–334 с.

34. Кузьмінський А. Н., Кузимінський Ю. А. Теорія бухгалтерського обліку: Підручник. — К: «Все про бухгалтерський облік», 2011.

35. Лень В.С. Нехай В.А. Облік і аудит. – К. Центр навчальної літератури, 2009.

36. Лень В.С., Тливенко В.В. Бухгалтерський облік в Україні: Основи та практика. Навч. посіб., 2013р.

37. Малюга Н. М. Теорія бухгалтерського обліку: Житомир: Рута, 2010.

38. Палюх, Микола. Бухгалтерський облік і звітність як інформаційна система забезпечення розвитку агровиробництва [Текст] / Микола Палюх // Прикладна економіка - від теорії до практики : зб. тез доп. Першої Всеукр. наук.-практ. конф. [м. Тернопіль, 15 жовт. 2015 р.] / редкол. : Б. О. Язлюк, П. Р. Пуцентейло, Ю. І. Гайда [та ін.] ; відп. за вип. П. Р. Пуцентейло. – Тернопіль : Економічна думка ТНЕУ, 2015. – С. 114-117.

39. Палюх, Микола Контрольна функція бухгалтерського обліку [Текст] / Микола Палюх // Прикладна економіка - від теорії до практики : матеріали

Міжнар. наук.-практ. конф. [м. Тернопіль, 27 жовт. 2017 р.] / редкол. : П. Р. Пуцентейло, Б. О. Язлюк, Р. Ф. Бруханський [та ін.]; відп. за вип. П. Р. Пуцентейло. - Тернопіль : ФОП Осадца Ю. В., 2017. - С. 161-164.

40. Палюх, Микола. Організаційні аспекти обліку на підприємствах агропромислового виробництва [Текст] / Микола Палюх // Теоретичні та прикладні аспекти розвитку аграрного бізнесу України : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю [м. Тернопіль, 28 жовт. 2015 р.] / редкол. : Б. О. Язлюк, П. Р. Пуцентейло, Ю. І. Гайда [та ін.] ; відп. за вип. П. Р. Пуцентейло. - Тернопіль : Економічна думка, 2015. - С. 186-189.

41. Палюх, Микола. Роль бухгалтерського обліку в системі управління підприємством [Текст] / Микола Палюх // Обліково-аналітичне та правове забезпечення інституційних секторів економіки України в умовах євроінтеграції та інноваційного розвитку : зб. наук. праць всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю [м. Тернопіль, 30 берез. 2017 р.] / редкол. : Р. Ф. Бруханський, І. М. Белова, А. Гасьор [та ін.]. - Тернопіль : Крок, 2017. - С. 42-44.

42. Пархоменко В.М., Баранцев П.П. Реформування бухгалтерського обліку в Україні. 4.4. – Луганськ, 2014.

43. Пархоменко В.М. Реформування бухгалтерського обліку в Україні: Плани рахунків: загальний та спрощений. Регістри бухгалтерського обліку / В.М. Пархоменко, П.П. Баранцев. – Луганськ: «Футура» ДСД «Лугань», 2001. – 464 с.

44. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14>

45. Пуцентейло П.Р. Вектори стратегічного управління економічним розвитком регіону. Економічний розвиток держави та її соціальна стабільність: матеріали

II Міжнародної науково-практичної конференції, 15 травня 2018 р. Ч. 1. Полтава : ФОП Пусан А.Ф., 2018. 399 с. С. 40-42.

46. Пуцентейло П.Р. Завитій О.П. Особливості формування стратегії управління економічним розвитком регіону. Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка. 2017. № 27. С. 298–308.

48. Пуцентейло П.Р. Інституціональне забезпечення функціонування аграрного сектору України в умовах трансформаційних процесів. Фінансово-економічний розвиток України в умовах трансформаційних перетворень: матеріали VII всеукр. наук.-практ. конф. 26 квітн. 2018 р. (ЛТЕУ, м. Львів). Тернопіль : Крок, 2018. 167 с. С. 26-29.

50. Пуцентейло П.Р. Формування сучасної парадигми управління економічним розвитком регіону. Соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства: зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф., м. Вінниця, 18 квітня 2018 р.: у 2-х т. Т. 1 / ред. кол.: ВНИЕ ТНЕУ. Тернопіль: Крок, 2018. 250 с. С. 92-94.

52. Пушкар М.С. Облікова політика і звітність: [навч. посібник]. / М.С. Пушкар. – Тернопіль: Карт-бланш, 2003. – 141 с.

53. Сава, А. Оцінка економічної ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств [Текст] / Андрій Сава, Ольга Завитій // Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації : міжнар. зб. наук. праць. - 2013. - Вип. 1. - С. 93-97.

54. Сава, А. Теоретичні засади бухгалтерського обліку в системі управління [Текст] / Андрій Сава, Микола Палюх, Ольга Завитій, Наталія Семенишена // Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації : міжнар. зб. наук. пр. - 2017. - Вип. 1-2. - С. 21-28.

55. Спільник, Ірина Сутність обліку та актуальність вивчення його історії [Текст] / Ірина Спільник // Прикладна економіка - від теорії до практики : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. [м. Тернопіль, 27 жовт. 2017 р.] / редкол. :

П. Р. Пуцентейло, Б. О. Язлюк, Р. Ф. Бруханський [та ін.]; відп. за вип. П. Р. Пуцентейло. - Тернопіль : ФОП Осадца Ю. В., 2017. - С. 166-169.

56. Сучасний бухгалтерський облік, аналіз і аудит : галузевий аспект [Текст] : кол. моногр. / за ред. П. Й Атамас. - Дніпропетровськ : Герда, 2013. - Т. 1. - 360 с.

57. Обліково-аналітичне і організаційно-правове забезпечення діяльності підприємств в умовах інституційних трансформацій : монографія / Р. Ф. Бруханський, П. Р. Пуцентейло [та ін.]. – Тернопіль : ФОП Осадца Ю. В., 2017. – 388 с., С. 206-220

58. Обліково-аналітичне і організаційно-правове забезпечення діяльності підприємств в умовах інституційних трансформацій [Текст] : колект. моногр. / Р. Ф. Бруханський, П. Р. Пуцентейло, І. М. Белова [та ін.]. - Тернопіль : Осадца Ю. В., 2017. - 388 с.

59. Фещук, М. М. Документація та документообіг у системі бухгалтерського обліку : диплом. робота за освіт.-кваліф. рівнем «магістр» : спец. 071 – облік і оподаткування магістер. програма – облік і правове забезпечення агропромислового бізнесу / Максим Миколайович Фещук ; наук. керівник д.е.н., доцент Р. Ф. Бруханський. – Тернопіль, 2018. – 100 с.

60. Хом'як Р. Л. - Національні стандарти бухгалтерського обліку в Україні: Навчальний посібник. — Л.: Інтеллект-Захід, 2010. — 442 с.

61. Яворська, Юлія Онлайн-бухгалтерія: актуальність, переваги і недоліки [Текст] / Юлія Яворська, Тетяна Дідоренко // Цифрова економіка: тренди та перспективи: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [м. Тернопіль, 25 жовтня 2018 р.] / редкол. : П. Р. Пуцентейло, Б. О. Язлюк, Р. Ф. Бруханський [та ін.]. – Тернопіль : ТНЕУ, 2018. - С. 337-339.

62. Швець В.Г. Теорія бухгалтерського обліку: Навч. посібник / Швець, В.Г. К., 2003. -289-302 с.

